

İHYA

İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
International Journal of Islamic Studies

**MUSAMMAT MECMUALARI VE MİLLİ KÜTÜPHANE YZ A 1641
NUMARADA KAYITLI GENCİNE-İ EŞ'ÂR İSİMLİ MUSAMMAT
MECMUASININ İNCELENMESİ***

MUSAMMAT JOURNALS AND INVESTIGATION OF MUSAMMAT JOURNAL TITLED
GENCİNE-İ EŞ'ÂR (MİLLİ KTP. YZ. A 1641)

İbrahim DİREKLİ

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı
direkliibrahimm@gmail.com, orcid.org/ 0000-0001-7532-6708

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 06 Mayıs 2022 / 06 May 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 06 Temmuz 2022 / 06 July 2022

Yayın Tarihi / Published: 14 Temmuz 2022 / 14 July 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Temmuz-Güz/ July – Autumn 2022

Cilt / Volume: 8, Sayı / Issue: 2, Sayfa / Pages: 984-1014.

Cite as / Atıf: Direkli, İbrahim. “Musammat Mecmuaları Ve Milli Kütüphane Yz A 1641 Numarada Kayıtlı Gencine-i Eş'âr İsimli Musammat Mecmuasının İncelenmesi [Musammat Journals And Investigation of Musammat Journal Titled Gencine-i Eş'âr (Milli Ktp. Yz. A 1641)]”. İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies 8/2 (Temmuz/July 2022), 984-1014.

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihya>

* Bu makale “Musammat Mecmuaları ve Gencine-i Eş'âr (Milli Ktp. Yz. A 1641) İsimli Musammat Mecmuası (Metin-İnceleme)” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Öz

Bu çalışmada musammat mecmua türü ve bu türün en önemli temsilcisi sayılabilecek Milli Kütüphane Yz A 1641'deki *Gencîne-i Eş'âr* isimli kayıtlı mecmuanın yapısı ve içeriği mecmua geleneğine dair birikim çerçevesinde incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda "mecmua" kavramı ve mecmua tasnifleri üzerinde durulmuştur. İncelemeye tabi tutulan mecmuanın yer aldığı türe (musammat mecmuası) yönelik; Süleymaniye Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi, Ankara Milli Kütüphane, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi gibi temsilci özelliği bulunan yazma eser kütüphanelerinde araştırma yapılarak tamamı ya da kahir ekseriyeti musammat nazım biçimlerinden oluşan mecmualar tespit edilmiştir.

Gencîne-i Eş'âr isimli kayıtlı mecmuanın içerik analizi; yazmanın nüshası, imlası, mürettibi, tertip tarihi, tertip özellikleri ve muhtevası gibi açılardan incelenip bu noktalarda yapılan tespit ve çıkarımlar mecmua literatürüne dair mevcut çalışma sonuçlarıyla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Mecmua, Musammat Mecmuası, Milli Kütüphane Yz A 1641 (*Gencîne-i Eş'âr*), Musammat.

Abstract

In this study, the musammat journal type and the structure and content of the journal registered with the name *Gencîne-i Eş'âr* in the National Library Yz A 1641, which can be considered the most important representative of this genre were examined within the framework of the accumulation of journal tradition. For this purpose, the concept of "journal" and its classifications are emphasized. For the genre in which the review is included; by conducting researches in representative manuscript libraries such as Süleymaniye Library, Nation Library, Ankara National Library, Konya Regional Manuscripts Library, journals consisting entirely or mostly of musammat verse forms were identified.

Content analysis of the journal registered under the name of *Gencîne-i Eş'âr*; the manuscript was examined in terms of copy, spelling, editor, date of arrangement, composition features and content, and the determinations and inferences made at these points were evaluated by associating them with the results of the current study on the journal literature.

Key words: Classical Turkish Literature, Journals, Musammat Journals, National Library Yz A 1641 (*Gencîne-i Eş'âr*), Musammat.

Extended Abstract

In the tradition of Classical Turkish Literature, miscellanies can be generated in a more free style and different genres by comparison to other types of literary compilations. This difference in style and genre is difficult for researchers, though, on the other hand it contains rather surprising data in terms of the results that can be achieved.

A significant part of the poetical miscellany was compiled and ordered according to verse forms. Researches on miscellanies have indicated that different kinds of miscellany versions are developed depending criterias such as verse forms or types in the tradition of Classical Turkish Literature. One of them is musammaṭ miscellany, and it is seen that verse types of strophes are being gathered in those kinds of miscellanies.

Dating from 2000s, musammaṭ miscellanies which were mentioned in the miscellany works have been distinguished through some recent studies. However, there are significant gaps in both determination, classification and content analysis of the miscellanies which involve verse types of musammaṭ and creation of translation texts of those miscellanies. In this article, musammaṭ miscellany registered under the name of Gancīna 'Ash'ār in the number of Yz. A 1641 in the National Library, which we conceive of it as an ideal example of this genre, was studied pursuant to poetical miscellanies and verse types of musammaṭ with the intent of bringing up the position of musammaṭ miscellanies in the tradition of Classical Turkish Literature emphatically. First, after general information concerning miscellanies, classification of the miscellanies were discussed and ascertained the place of musammaṭ miscellanies within those classifications. In this context, the results of the reviews and researches oriented the determination of the musammaṭ miscellanies are included in some of the manuscript libraries with a high representative quality (Library of Sulaymāniya, National Library, Library of People, District Manuscript Library of Konya, Library of Nuruosmaniye, Collection of Galata Mavlavī Lodge and Town Library of Manisa). As a result of these reviews and researches, tags of the miscellanies whose entire or a major part of them consist of verse form of musammaṭ were given.

In the second part of the article, the musammaṭ miscellany registered under the name of Gancīna 'Ash'ār in the number of Yz. A 1641 in the National Library, which we consider it as the best symbol for musammaṭ miscellanies, was conducted. Aforementioned musammaṭ miscellany titled as Gancīna 'Ash'ār was subjected to an analysis within the context of the copy of the miscellany, its physical description, its specialities of the formation, date of its formation and its compositor, its numbering, titles of the poems partaking in the miscellany, biographical value of the titles, the formation and copying errors of the miscellany, references and verse forms.

A second copy of the miscellany was not attained to that effect, no definitive conclusion regarding its compositor and the date of its formation was reached. Due to the date in the back note on the first page of the work and there being poets, who lived until the mid-way through the nineteenth century, in the poets list of the miscellany, it was thought that it was formed in the first quarter of the nineteenth century. In the miscellany numbered as National Library Yz. A 1641, the statement of “ Kıt'a Ghālib Muhurdār Li-Muḥarririhī” in the title of the poem on the pages numbered as 616a/618 was considered as a sign that this poem might belong to the compositor of the miscellany. In the research based on the poem's belonging to someone who has a pen name as Ghālib and has a profession as a keeper of the seal, of the poets and authors pen named as Ghālib in the end of eighteenth century and in the beginning of the nineteenth century we found two people whose names are 'Abd al-Ḥalīm Ghālib and Ghālib Pasha. It was concluded that Ghālib Pasha's era was chronologically more synchronized.

In the miscellany registered under the name of Gancīna 'Ash'ār in the National Library, in addition to the musammaṭ verse formation, which are muthallath, foursome, fivesome, six couplet, musabb'a, coupled of eight feet, mu'ashshar, tarkīb-bands, tarđjī'-bands, there are samples composed through the quotation, which are quintet, sixsome, t'ashīr. With 187

leaves, quintets are in the first rank in point of occupying a place. That is followed respectively with tarkīb-bands of 114 leaves, tardjī'-bands of 90 leaves, easterns of 89 leaves, six couplets of 53 leaves, foursomes of 48 leaves, fivesomes of 36 leaves, mu'ashshars of 7 leaves, musabb'as of 5 leaves. In this respect, eastern and quintets are the most favored verses among the ones formed with strophes. By the numbers of verses, easterns are the most preferred with the number of 341 and quintets are the second preferred with the number of 235. In Gancīna 'Ash'ār, which was put to examination, there are 542 published musammaṭs in various works, such as book, article, thesis, memoir, encyclopedia, and there are 448 musammaṭs which we could not determined whether they are published. In the titles of 460 of 1394 verses of the entire miscellany there aren't any names or pen names. There are 5 numbers Arabic verses of 2 quintets, 2 fivesomes and an eastern and there are 57 numbers of Persian verses from the verse forms of muthallath, foursome, fivesome, quintet, tardjī'-band, tarkīb-band. There are 1394 poems, which 330 of them were written in samā'ī verse form and 12 of them were reiterated, in total in the miscellany.

In the musammaṭ miscellany registered under the name of Gancīna 'Ash'ār, it was found examples of rare verse forms of musammaṭ beside the examples of verse forms which confirm the informations in the literature.

One of the rare examples is verse form of muthallath. In miscellany there are two examples belonging to verse form of muthallath whose one of them is Persian.

Each one of the verse forms in the miscellany were compared with the data in the literature (such as, rhyme scheme, number and meter of strophes and the century they lived in.) and the differential situations and some exceptional examples of verse form were emphasized. In this regard, in addition to the inference related to foursome, eastern, musabb'a, coupled of eight feet, tardjī'-band and tarkīb-bands, there were established some samples relevant to verse form of musammaṭ made up of more than ten hemistiches (of 11, of 12, Of 13, Of 14 and of 15), there was carried out an evaluation on naming those verse forms. In the final section, the results from the review were underlined and substantial data were provided for the researchers.

Giriş

Mecmua, “dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak” anlamındaki cem‘ mastarından türeyen “mecnû”dan (bir araya getirilmiş, toplanmış) gelmektedir. Terim olarak mecmualar genelde bir veya daha fazla yazar yahut şaire ait çeşitli şekil, tür ve hacimlerdeki dinî, din dışı nesir ya da şiirlerden oluşan derleme kitaplardır.¹

Mecmuaların edebiyat tarihi başta olmak üzere birçok farklı disiplinlerdeki araştırmalar için önemli malzemeler sağladığı anlaşılmış olup bu durum mecmualara dair araştırmalardaki artıştan açık olarak görülebilmektedir. Mecmualara dair yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar neticesinde; daha evvel edebiyat tarihi araştırmalarında adı bilinmeyen bir şair gün yüzüne çıkarılabilirken kimi zaman bilinen bir şairin daha evvel bilinmeyen bir şiiri ortaya çıkarılmakta ya da bilinen bir şiirin farklı versiyon/ları gündeme getirilebilmektedir. Aydemir, “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler” başlıklı makalesinde şu cümlelerle mecmuaların önemini vurgulamıştır.

Mecmualar, edebiyat araştırmacısına, şairin şiir meşkinde takip ettiği yolu ve beğendiği ustalara ait ipuçlarını verir. Aynı zamanda şairin yolundan gitmiş ve edebî kişiliğini oluştururken kendisinden yararlanmış isimlere ait malzemeler de sunar. Mecmualar, isimleri ve şiirleri unutulmuş, kimi nedenlerle edebiyat tarihindeki yerini alamamış şairler için de birinci dereceden kaynaktır. Mecmuaların önemli işlevlerinden birisi de gerek nüsha eksikliğinden ve gerekse başka nedenlerle divan metnine girmemiş şiirleri içermesidir. Bu açıdan tenkitli metin neşirlerinde mecmuaların metne önemli ölçüde katkısı vardır.²

Edebiyat tarihi araştırma ve incelemelerinin yapılmaya başlandığı XX. yüzyılın başından 90’lı yıllara kadar, mecmuaların sınırlı sayıda ve çerçevede bilimsel çalışmalara konu olduğu görülmektedir. Yazma eser kütüphanelerindeki sayısı ve hacmi göz önüne alındığında³ mecmualara dair çalışmaların istenen düzeyde olmadığı söylenebilir.

İlk olarak 1920’lerde Alî Cânib Yöntem, “Edebiyat Tedkiklerinde Mecmûaların Rolü” başlığıyla yayınladığı iki makaleyle mecmualara dikkat çekmiş, daha sonra da Ali Nihat Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Dîvan Şiiri* başlıklı dört kitapla: Rahmî ve Fevrî; Ubeydî, Aşkî, Şem‘î, İştretî; Ulvî, Me‘âlî, Nihânî, Feyzî, Kâtibî; Revânî, Hayretî, Hâverî, Âhî, Peyâmî, Sânî mahlaslı şairlerin divanlarını/şiirlerini yayınlamıştır. Mecmualarla ilgili Yöntem ve Tarlan’ın bu ilk çalışmalarından sonra 1990 yılına kadar Sadettin Nüzhet Ergun (1928), Kemal Edib Kürkçüoğlu (1949), Necla Pekolcay (1953), Müjgan Cunbur (1964), Şinasi Tekin (1979) gibi bazı araştırmacıların toplamda 30 civarında mecmua ile ilgili çalışmaları olmuştur.

1990 ile 2000’li yıllar arasında mecmua konusundaki bilimsel çalışmalarda artış olmuş ve bu dönemde 20 civarında çalışma yapılmıştır. 2000 yılı ve sonrasında mecmua ile ilgili akademik çalışmaların niteliği de çeşitlenmiş, önceleri daha çok bir şairin şiirleri ve bir şairin biyografisine dair tespit amaçlı yayınlar yapılırken sonraki dönemlerde mecmualara yönelik teorik çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır. 2000’li yıllardan itibaren mecmuaların tanıtımı ve incelenmesi, herhangi bir yazma eser kütüphanesindeki mecmuaların tespiti, mecmuaların türleri ve özellikleri, mecmualardaki tematik unsurlar, mecmuaların metin neşrine katkıları, mecmua konusunu çalışmanın zorlukları, biyografik kaynak olarak mecmuaların

¹ Mustafa İsmet Uzun, “Mecmu’a”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003) 28/265.

² Yaşar Aydemir, “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”, *Türkish Studies* 2/3 (Yaz 2007), 135.

³ bk. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII: Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* konulu akademik toplantıda Fatih Köksal “Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistemantik Tasnif Projesi (MESTAP)” başlıklı neşredilmiş bildirisinde (s. 409-432), yazma eser kütüphanelerimizde çalışmaya değer dört bin civarında mecmuanın olduğunu dile getirmiştir.

değerlendirilmesi, mecmuaların kaynakları, nazire mecmualarından hareketle şairlerin değeri ve konumunun tespiti gibi birçok konuda teorik çalışmalar bu çerçevede değerlendirilebilir. 2011 yılına kadar mecmualara dair 93 bilimsel çalışma yapılmışken 2011'den 2020 yılına kadar 366 yüksek lisans tezi, 12 doktora tezi, 248 makale ve 70 bildiri yayınlanmıştır. Ayrıca 84 yüksek lisans ve 6 doktora tezi de henüz tamamlanmamıştır.⁴

Son yıllarda mecmualarla ilgili yayın çeşitliliğinde de artışlar olmuştur. Makale, tez, kitap ve bildiri türü akademik çalışmaların yanında, son 10-15 yıl içinde alanın problemlerini sorunsallaştırıp çözüm öneren çalıştay, akademik toplantı ve proje türü çalışmaların da yapıldığını görmekteyiz. Hatice Aynur ve arkadaşlarının 2011'de hazırladığı *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII: Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* başlıklı çalıştay, mecmua konulu akademik toplantılardandır. Bu toplantıda mecmualar geniş bir yaklaşımla ele alınıp sorunlar ve çözüm önerileri sunulmuştur. Fatih Köksal'ın MESTAP (Mecmuaların Sistemik Tasnif Projesi) ile mecmuaları inceleme ve değerlendirmeye dair yöntem teklifi, daha sonraki çalışmaların bir kısmında kabul görüp uygulanmıştır. İlk olarak Agah Sırrı Levent ve Günay Kut tarafından yapılan mecmua tasnifi de bu toplantıda Atabey Kılıç ve Mehmet Gürbüz tarafından ele alınmış ve yeni tasnif denemeleri yapılmıştır.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından Ankara'da 30 Haziran 2012 tarihinde yapılan *Osmanlı Şiirinin Hazinesi: Mecmualar ve Cönkler Mecmuaların Sistemik Tasnif Projesi (MESTAP)* başka bir akademik toplantıda, mecmualar etraflı bir şekilde ele alınarak tartışılmış ve toplantının devamı niteliğindeki bir diğer çalıştay da 27-28 Ekim 2017'de yine Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Mecmualara dair bu genel çalışmalar yanında çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden musammat mecmualarına dair çalışmalar henüz yeni ve oldukça sınırlıdır. Yapılan tasnif çalışmaları ve literatürdeki bilgiler göz önüne alındığında musammat mecmuası türü ile ilgili bilgilerin tahkim edilmeye ihtiyacı olduğu açıkça görülmektedir. Son dönem çalışmalarında Atabey Kılıç yaptığı tasnif denemesinde musammat mecmualarına yer vermiştir.⁵ Ayrıca Sadık Yazar'ın "XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmuası"⁶ başlıklı makalesi ile Yunus Kaplan ve Zahide Efe'nin hazırladığı *Mecmû'a-i Musammat*⁷ başlıklı kitapta, musammat türündeki mecmualara özel bir vurgu yapıldığını görmekteyiz. Bir tasnif çalışması sayılmasa da İskender Pala'nın hazırladığı "Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü", "mecmua" maddesinde de musammat mecmuasına değinilmektedir.⁸

Klasik Türk edebiyatı geleneğinde mecmua türlerinden biri olarak musammat mecmualarına, en azından nazire mecmuaları kadar ilgi gösterildiği, temsilci özelliği yüksek bazı yazma eser kütüphanelerindeki taramalar neticesinde ortaya konulmuştur. Bu bağlamda doğrudan musammat mecmuası olarak nitelendirilebilecek 22, musammat mecmualarıyla ilişkilendirilebilecek de 12 adet mecmua tespit edilmiştir.

Çalışmaya konu edilen Milli Kütüphane Yz A 1641 numarada kayıtlı *Gencîne-i Eş'âr* isimli musammat mecmuasının, yapısı ve muhtevası düşünüldüğünde bugüne kadar bilinen musammat mecmuası örneklerinin en iyi temsilcisi olduğu söylenebilir. Oldukça hacimli olan

⁴ Mecmualar üzerine yapılmış çalışmalara dair sayısal veriler, Kamil Ali Gıynaş'ın hazırladığı ve 2011 yılına kadar yapılanların yer aldığı "Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası" (2011) ve Zeynep Süngü'nün hazırladığı 2011-2020 arası mecmua çalışmalarını kapsayan "Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Yeni Çalışmalar Bibliyografyası ve MESTAP" (2020) başlıklı makalelerinden faydalanılarak çıkarılmıştır.

⁵ Atabey Kılıç, "Mecmua Tasnifine Dair", *Hatice Aynur ve Diğerleri (hızl.)*, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII: Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Ankara: Turkuaz Yayınları, 2012, s.75-96.

⁶ Sadık Yazar, "XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmûası", *Turkish Studies*, C.8, No.1, (Winter 2013), s.601-650.

⁷ Yunus Kaplan ve Zahide Efe, *Mecmû'a-i Musammat (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T5480)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2021.

⁸ İskender Pala, "Mecmua", *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: L&M Yayınları, 2002, s.312.

bu mecmua, üzerindeki numaralandırmaya göre 864 yapraktan oluşuyor gibi görünse de yaprak kopukluklarından dolayı dijital ortamda mecmuanın 740 yapraktan oluştuğu anlaşılmaktadır. Eserin sadece musammat şiirleri ihtiva ediyor olması mecmua mürettibinin bir **musammat mecmuası** oluşturmayı hedeflediğini işaret etmektedir. İncelemeye tabi tutulan 288 şaire ait toplam 1394 şiirin yer aldığı *Gencîne-i Eş'âr* isimli bu mecmuada, yayını bulamadığımız 448 şiir ve henüz literatüre girmemiş 8 şairin bulunması mecmuanın literatüre kazandırdıkları açısından önemini açıkça göstermektedir.

Yapılan araştırma ve taramalara göre, *Gencîne-i Eş'âr* ismiyle kayıtlı bu musammat mecmuası ile ilgili doğrudan ve müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Bazı araştırmacılar, mecmuanın münderecatında yer alan manzumelerden faydalanmak suretiyle kendi çalışmalarında mecmuanın adından bahsetmiş, kimileri de mezkur mecmuayı tavsif etmek suretiyle bu mecmuaya değinmiştir.

Görülebildiği kadarıyla mecmuadan bahsedip içeriği hakkında bilgi veren ilk çalışma, Sadık Yazar'ın "XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmuası" başlıklı makalesidir.⁹ Bahsi geçen makalede öncelikli olarak yazma eser kütüphanelerinin bazılarında tespit edilen musammat mecmuası örnekleri tanıtılarak musammat mecmuası türündeki mecmualara özel bir vurgu yapılmıştır. Aynı makalede *Gencîne-i Eş'âr* ismiyle kayıtlı mecmuanın şair dökümü yapılmış, mecmuadaki nazım biçimlerinin yerleri (Mecmuada hangi yapraklar arasında hangi bölümün/nazım biçimlerinin bulunduğu) tespit edilmiştir.

Mil. Ktp. Yz A 1641 numaralı mecmuada geçen bazı şiirlerin kimi araştırmacılar tarafından başka çalışmalara veriler oluşturmak gayesiyle bir kaynak olarak kullanıldığı da görülmektedir. Yunus Kaplan "Bursalı Divan Şairi Hicrî ve Şiirleri" başlıklı makalede mezkur mecmuada da Hicrî'nin bir tahmis ve bir müseddesinin olduğunu ifade etmiştir.¹⁰ Özer Şenödeyici, hazırladığı *Ulu Çınarın Gölgesinde Bir Şair: Meylî ve Şiirleri* adlı kitapta *ân gelmez kafiye/redifli bir muhammesin* Mil Yz A 1641 numaralı mecmuadan alındığını ifade etmiştir.¹¹ *Bursalı Rahmî Divanı*'nda Mustafa Erdoğan, *Rahmî'nin Etkiledikleri* kısmında Mil. Yz A 1641 numaralı mecmuada yer alan "Gazel-i Rahmî Tahmis-i Beyânî" başlıklı şiiri aldığını ifade etmiştir.¹² Yine Erdoğan'ın hazırladığı *Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı* adlı eserde Kabûlî'nin etkiledikleri bahsinde "Gazel-i Kabûlî Tahmîs-i Nev'î-zâde 'Atâyî" başlıklı tahmîsin Mil. Yz A 1641'den alınarak yayımlandığı ifade edilmiştir.¹³

Yukarıdaki literatür taramasından da anlaşıldığı kadarıyla Mil. Ktp. Yz A 1641 numarada *Gencîne-i Eş'âr* adıyla kayıtlı musammat mecmuası, şu ana kadar müstakil bir çalışmaya konu olmamıştır. Bu itibarla yapılan çalışmanın önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Mecmua Tasnifleri ve Musammat Mecmualarının Bu Tasnifler İçerisindeki Yeri

Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda ortaya konduğu üzere yazma eser kütüphanelerindeki edebi eserlerin büyük bir çoğunluğunu da mecmualar oluşturmaktadır.¹⁴

⁹ Yazar, age.

¹⁰ Yunus Kaplan, "Bursalı Divan Şairi Hicrî ve Şiirleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C.17, S.43, Erzurum 2010, s.239.

¹¹ Özer Şenödeyici ve Ahmet Akdağ, *Ulu Çınarın Gölgesinde Bir Şair: Meylî ve Şiirleri*, Ankara: Gece Kitaplığı, 2014, s.57.

¹² Mustafa Erdoğan, *Bursalı Rahmî ve Divanı*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2011, s.98.

¹³ Mustafa Erdoğan, "Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)", Gazi Üniversitesi SBE, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara 2008, s.156.

¹⁴ Fatih Köksal, "Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmualarının Sistematik Tasnif Projesi (MESTAP)", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, ed. Hatice Aynur vd., (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012), 409-432. Adı geçen yazıda Köksal, yazma eser kütüphanelerimizde çalışmaya değer dört bin civarında mecmuanın olduğunu dile getirmiştir.

Her ne kadar son zamanlarda mecmualara yönelik akademik çalışma eğilimi artmış olsa da bu edebi mahsüllerin hacmi göz önüne alındığında var olan mecmua çalışmalarının yetersiz olduğu söylenebilir. Mecmualara yönelik akademik çalışmalar arttıkça yeni mecmua türlerinin de edebiyat tarihi literatürüne kazandırılması muhtemeldir.

Bugüne kadar birçok araştırmacı mecmuaları tasnif etmeye çalışmıştır. Bu tasnif çalışmalarını ilk yapanlardan biri olan Agah Sırrı Levent, mecmuaları muhtevasına göre 5 başlık altında sınıflandırmıştır:

1. Nazire mecmuaları
2. Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiir mecmuaları
3. Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar
4. Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar
5. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar.¹⁵

Levent'ten sonra Günay Kut da mecmuaları şekil, muhteva ve mürettepleri dikkate alarak şöyle tasnif etmiştir¹⁶:

1. Nazire mecmuaları
2. Seçme şiir mecmuaları (mecnû'a-i eş'âr, mecnû'a-i devâvîn)
3. Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecmualar (mecnû'a-iedviye, mecnû'a-i ed'iyeye, mecnû'a-i tevârih, mecnû'a-i muammeyât, mecnû'a-i münşe'ât, mecnû'atü'r-resâ'il gibi)
4. Karışık mecmualar. (Bu tür mecnûalar nazım-nesir şeklinde karışık olabileceği gibi Arapça, Türkçe, Farsça gibi dillerde de yazılmış olabilir.)
5. Tanınmış kişilerce ve derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecnûalar.

Özellikle şiir mecmuaları için daha ayrıntılı tasniflere ihtiyaç duyulduğu, mecmua ile ilgili çalışmalar arttıkça ortaya çıkmaktadır. Buna binaen son dönem çalışmalarında bazı araştırmacılar yeni tasnif denemeleri yapmış, bazıları tespit edilen yeni mecmua türlerinin tasnifler içine dahil edilmesini önermişlerdir. Örneğin Semra Tunç, Günay Kut'un mecmua tasnifine öneri olarak "Meşrebi Aynı Şairlere Ait Şiirlerin Toplandığı Mecmualar" maddesinin de eklenmesini istemiştir.¹⁷ Sadece şiir mecmualarını dikkate alan Ahmet Tanyıldız tarafından yapılan tasnif denemesi ise şöyledir: Kaside, gazel, mesnevi, na'at, mi'raciye, ilahi, musammat, nazire, manzum lugat, güfte, matla', mersiye, şehrengiz, muamma, lugaz mecmuaları. Tanyıldız güfte mecmualarını da teknik sebeplerden dolayı kapsama almadığını belirtmiş; ancak bu teknik meselenin ne olduğunu belirtmemiştir.¹⁸

Hatice Aynur ve arkadaşlarının hazırladığı, mecmuaları geniş bir bakış açısıyla ele alan bilimsel toplantıda iki tasnif denemesi yapılmıştır. Bunlardan biri Mehmet Gürbüz'e ait olan ve şiir mecmualarını esas olarak yapılan tasniftir. Gürbüz çalışmasında mecmuanın türlerini belirlerken derleyicinin amacını dikkate almak gerektiğini özellikle vurgulamıştır.¹⁹ Bu tasnif;

1. Şairlerin Aidiyeti/Mensubiyeti Esasına Göre Hazırlanan Mecmualar
2. Şiirlerin Konularına Göre Oluşturulan (Tematik) Şiir Mecmuaları,

¹⁵ Agah Sırrı Levent, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998), 166.

¹⁶ Günay Kut, "Mecmua", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 1986), 6/170.

¹⁷ Semra Tunç, "Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmu'ası", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (2000), 106.

¹⁸ Ahmet Tanyıldız, "Şiir Mecmualarının Neşri Hakkında", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/21 (Bahar 2012), 229.

¹⁹ Gürbüz, "Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi", 97-113.

3. Nazire Mecmuaları

4. Şiirlerin Şekil Özelliklerine Göre Oluşturulan Şiir Mecmuaları

şeklinde dört ana gruptan oluşturulmuştur. Buna göre bu çalışmada üzerinde durmak istediğimiz musammat mecmualarını IV. kategori içinde değerlendirmek mümkündür.

Ele alınan tezin konusu olan musammat mecmuası, Atabey Kılıç'ın bahsi geçen toplantıdaki tasnif çalışmasında manzum metinler mecmuaları alt başlığı içinde yer almaktadır. Bu manzum metinler mecmualarının alt maddeleri şunlardır:

Manzum Metinler Mecmuaları

1. Kaside Mecmuaları
2. Gazel Mecmuaları
3. Nazire Mecmuaları
4. Muamma Mecmuaları
5. Manzum Lugat Mecmuaları
6. İlahi Mecmuaları
7. Şehrengiz Mecmuaları
8. Na'at Mecmuaları
9. Hilye Mecmuaları
10. Miraciye Mecmuaları
11. Matla' Mecmuaları
12. Mersiye Mecmuaları
13. Çeşitli Mesnevilerden Seçkiler Barındıran Mecmualar
14. Güfte Mecmuaları
15. Müstezad Mecmuaları
16. Tarih Mecmuaları
17. Musammat Mecmuaları
18. Kıta ve Rubai Mecmuaları
19. Divan Mecmuaları²⁰

Mecmua türü olarak musammat mecmualarına yönelik araştırmaların sayısı az olsa da klasik Türk edebiyatı geleneğinde tamamı ya da önemli bir kısmı musammat nazım biçimindeki şiirlerden oluşan mecmuaların, mecmua türleri içerisinde öne çıkan nazire mecmualarından az olmadığını söyleyebiliriz.²¹ Bu bağlamda temsilci özelliği yüksek olan bazı yazma eser kütüphanelerinde (Konya Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Emiri Millet Kütüphanesi, Nuruosmaniye Kütüphanesi ve Galata Mevlevihanesi Koleksiyonu) yaptığımız taramalarda musammat mecmuası olarak değerlendirilebilecek 22 mecmua tespit edilmiştir. Araştırmanın sınırları genişletildiğinde bu sayının artması kuvvetle muhtemeldir.

²⁰ Atabey Kılıç, lugat mecmualarını mensur metinler içinde saymıştır.

²¹ Fatih Köksal ve Zeynep Süngü'nün hazırladıkları çalışmalara bakıldığında bugüne kadar yayınlanmış ya da tespit edilmiş 21 nazire mecmuasından bahsedildiği saptanmıştır.

bk. Fatih Köksal, "Edirneli Nazmî Mecma'ün'n-nezâ'ir (İnceleme-Tenkitli Metin)", Hacettepe Üniversitesi SBE, *Yayımlanmamış DT*, Ankara: 2001, s.73-82.

Zeynep Süngü, "Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Yeni Çalışmalar Bibliyografyası ve MESTAP", *Divan Edebiyatı Dergisi*, S.25. (Ekim 2020), s.917-1056.

Musammat Mecmuaları	Musammat Mecmuaları İle İlişkilendirilebilecek Olanlar
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T 743	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T 1532
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T 5480	Milli Kütüphane Yz A 3983/1
Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi BYEK 7402	Milli Kütüphane Yz A 7125
Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi BYEK 8273	Milli Kütüphane 06 Hk. 436
Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi BYEK 10201	Milli Kütüphane 06 Hk. 3639
Millet Kütüphanesi AEMNZ 139/2	Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957
Milli Kütüphane 06 Hk. 319/1	Nuruosmaniye Kütüphanesi 4959
Milli Kütüphane 06 Hk. 240	Nuruosmaniye Kütüphanesi 4962
Milli Kütüphane 06 Hk. 252	Nuruosmaniye Kütüphanesi 4966
Milli Kütüphane 06 Hk. 1155	Nuruosmaniye Kütüphanesi 4967
Milli Kütüphane Yz A 1641	Sermet Çifter 1083
Milli Kütüphane Yz A 1818	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi R. 1972
Milli Kütüphane Yz A 2519	
Milli Kütüphane Yz A 3904	
Milli Kütüphane Yz B 415	
Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan 67	
Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3424	
Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevihanesi 208	
Süleymaniye Kütüphanesi Hz. Nasuhi Dergahı 235	
Süleymaniye Kütüphanesi Nuri Arlasez 54	
Süleymaniye Kütüphanesi Tahir Aga Tekke 501	
Süleymaniye Kütüphanesi Tercüman 240	

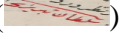

Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 1641 Numarada Bulunan Musammat Mecmuasının Tanıtımı ve İncelenmesi

Bu makalede tanıtmak ve incelemek gayesinde olduğumuz Milli Kütüphane Yz A 1641 numarada kayıtlı *Gencîne-i Eş'âr* isimli musammat mecmuasının, yapısı ve muhtevası düşünüldüğünde bugüne kadar bilinen musammat mecmua örneklerinin en ideal temsilcisi olduğu söylenebilir. Oldukça hacimli olan bu mecmua üzerindeki numaralandırmaya göre 864 yapraktan oluşuyor gibi görünse de yaprak kopukluklarından dolayı dijital ortamda mecmuanın 740 yapraktan oluştuğu anlaşılmaktadır. Eserin sadece musammat şiirleri ihtiva ediyor olması mecmua mürettibinin bir **musammat mecmuası** oluşturmayı hedeflediğini işaret etmektedir.

Çalışmanın giriş kısmındaki literatür taramasından da anlaşıldığı kadarıyla Mil. Ktp. Yz A 1641 numarada *Gencîne-i Eş'âr* adıyla kayıtlı musammat mecmuası şu ana kadar müstakil bir çalışmaya konu olmamıştır. Bu makalede, musammat mecmuası türünün en çeşitli ve kapsamlı örneği olduğunu düşündüğümüz bu mecmuayı tanıtip ilk sayfada bahsi geçen doktora tezimizde yaptığımız incelemenin genel sonuçlarını paylaşmak istiyoruz.

Fiziki Tavsif:

Milli Kütüphane Yz A 1641 numarada kayıtlı mecmuadaki sayfaların iç ve dış ölçüleri 220x150-195x130 mm'dir. Mecmuanın sırtı meşin, kapağı mukavva üzeri siyah renkte ince deri ile kaplı bir cilttir. Mecmuada satır sayısı farklılık arz ederken sütun sayısı genellikle iki, birkaç yaprakta da üçtür; ancak mecmuada sayfa ya da sütun için cetvel çizilmiş değildir. Krem renginde, aharlı, su yollu ve filigran ihtiva eden bir kağıt kullanılmıştır. İslamî yazma geleneğinde sayfaların takip edilebilmesi için başvurulan reddade kullanımı çalışmaya konu olan mecmuada da uygulanmıştır. Eserin tamamında rik'a yazı türünden de izler barındıran nesih hat kullanılmıştır. Ayrıca baştan sona aynı elden çıktığı anlaşılan yazmanın 106a/110²² ile 523a-524b/441 numaralı sayfa aralığında bulunan şukkada farklı yazı karakterine rastlanmaktadır. Farklı bir kalemle yazılan şukka kısa bir davet mektubu niteliğindedir. Eserin 2a, 103a ve 735a sayfalarında yırtılma, 385b-394a sayfaları arasında nemlenme, 66a, 462b, 479a, 717b'de karalanma vardır.

Mecmuanın yapraklarında cetvel kullanılmamıştır. Bazı şiirlerin sonuna gibi şekiller çizilerek ibtidâi bazı tezyin amaçlı çizimler yapılmıştır. Mecmuanın numaralandırılmasında, bazı şiir başlıklarında ve şiir içerisinde geçen mahlasın belirginleştirilmesinde vurgu amaçlı kırmızı (sürh) mürekkep () kullanılmıştır. Vurgu amaçlı kullanılan kırmızı mürekkep/kalem bazı yerlerde diğerlerinden farklı olarak soluk renktedir (). Mecmuada bahsi geçenlerin dışında tezyinî başka bir özellik dikkati çekmemektedir.

Mecmuanın zahriye sayfasında, en üstte Arabî harflerle “Tercî'-bend-i Müsemmen” yazılmıştır. Hemen altında “*Gencîne-i Eş'âr*” ve “1225/1810” yazılmaktadır. Mecmuanın 106a/110 sayfasında da aynı tarih birbirinden bağımsız iki beytin altında ayrı ayrı iki defa yer almaktadır. Zahriye ve metinde yer alan bu bilginin kesişmesi kesin bir kanaate varılması için yeterli bir delil değildir; çünkü asıl metnin yazı karakteriyle 106a/110 numaralı sayfadaki yazı karakteri aynı değildir; ancak zahriyedeki yazı karakterine benzemektedir. Bu durumda zahriyedeki yazıların mürettip/müstensih dışında birileri tarafından yazıldığı kanaatindeyiz.

Zahriyede yer alan bilgilerden biri de Latin harfleri ile yazılmış olan “*Mühim*, 882 no.'da imza var, 600'de de aynı imza var” ifadesidir. Yaptığımız kontrolde, asıl metinde üç yerde imza bulunmaktadır. Zahriyede mühürlerle ilgili olarak verilen sayfa numaraları mecmuadaki 601a/401 ve 882a²³/409'da bulunmaktadır. Zahriyede bahsedilmediği halde mecmuada bulunan üçüncü imza da 622a/528 numaralı sayfadadır. İmza ile ilgili bilgilerin yeni yazıyla yazılmış olması, sonradan eklenmiş olduğunu göstermektedir.

Çalışmada ele alınan *Gencîne-i Eş'âr* adıyla kayıtlı musammat mecmuasının kendi içerisinde belirli bir düzeninin olduğunu söyleyebiliriz. Öncelikle mecmuada sadece musammat nazım biçimlerinin yer alması, mecmuanın belirli bir tertip üzere muayyen bir türdeki şiirleri bir araya getirdiğini; bu itibarla mürettibin belirli bir amacının olduğunu açıkça göstermektedir. Mecmuanın on bölümden oluşması da bir tertip hususiyeti olarak dikkat çekmektedir. Şarkı ve semai bölümleri ise kendi içerisinde divanlara benzer şekilde kafiye harfleri dikkate alınarak Arap harflerine göre alfabetik bir biçimde tertip edilmiştir. Kafiye değişimleri, yaprakların a yüzünün üst kısmına ilgili Arap harfi yazılarak belirtilmektedir.

Mecmuanın bölümleri, yaprak numaraları ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

²² Bu sayfada yer alan ilk beytin altında “12 Teşrin 1225 Çarşamba” ikinci beytin altında da “12 Teşrin 1225” yazılmaktadır. Mecmuanın zahriyesinde de aynı tarih geçmektedir.

²³ 601 ve 882 numaralandırması, mecmuada yeni yazıyla ve bazı yapraklarda bulunan bir numaralandırma.

Bölümü/Nazım Biçimi	Yaprak Numarası
Terci-bent	1b/1-90b/94
Murabba	91b/95-138b/143
Müselles²⁴	139b/144
Tahmis	140b/145-329b/331
Muhammes	329b/333-357b/361 ve 512b/517-520a/525 (İki farklı yerde bulunmaktadır.)
Müseddes	357b/361-390b/394, 494b/499-512b/517, 520a/525-524b/527 (Üç farklı yerde bulunmaktadır.)
Müsebba	391a/394-396a/399
Muaşşer	398a/401-405a/408
Şarkı	406a/409-494b/498
Semai	524b/527-621b/624
Terkib-bent	623a/625-736b/739
Boş Sayfalar (73 yaprak)	5b-6a/10, 11b-12a/15, 31b-32a/34, 32b-33a/35, 41b-42a/44, 71b-72a/74, 80b-81a/84, 106b-107a/111, 122b-123a/127, 133b-134a/138, 137a/141, 157b-158a/161, 186b-187a/191, 206b-207a /211, 209b/214, 228b-229a/232, 247b-248a/251, 248b-249a/252, 328a-328b/331, 337b-338a/341, 356b-357a/359, 391b-392a/395, 401b-402a/404, 418b-419a/421, 427b-428a/430, 430b-431a/433, 453b-454a/456, 465b-466a/468, 467b-468a/470, 471b-472a/474, 477b-478a /480, 532b-533a/535, 546b-547a/549, 550b-551a/553, 551b-552a/554, 554b-555a/557, 555b-556a/558, 557b-558a/560, 559b-560a/562, 561b-562a/564, 563b-564a/566, 568b-569a/571, 570b-571a/573, 571b-572a/574, 572b-573a/575, 574b-575a/577, 577b-578a/580, 579b-580a/582, 581b-582a/584, 583b-584a/586, 585b-586a/588, 587b-588a/590, 591b-592a/594, 593b-594a/596, 597b-598a/600, 600b-601a/603, 602b-603a/605, 604b-605a/607, 606b-607a/609, 607b-608a/610, 608b-609a/611, 610b-611a/613, 612b-613a/615, 614b-615a/617, 616b-617a/619, 618b-619a/621, 620b-621a/623, 638b-639a/641, 641b-642a/644, 678b-679a/681, 682b-683a/685, 703b-704a/706, 720b-721a/723, 731b-732a/733.

Mecmuanın Tertip Tarihi

Mecmuanın elimizdeki nüshasında tertip tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmasa da baştan sona aynı yazı karakteri ile yazılmış olması mecmuanın bir kişinin elinden çıktığını göstermektedir.

Mecmuanın zahriyesinde 1225/1810 yılını gösteren kaydın, mecmuanın tertip tarihi ile ilgili olması kuvvetle muhtemeldir. Yapılan incelemede mecmuanın 106a/110. sayfasında zahriyede geçen tarihin tekrar edilmesi ve 19. yüzyılın başlarına kadar yaşamış şairlerin şiirlerinin bulunması mürettibin yaklaşık olarak o tarihlerde yaşamış olacağını göstermektedir. Nitekim mecmuanın 16a/19 sayfasında kayıtlı Aynî mahlaslı bir şairin “Tercî’-bend-i ‘Aynî der-Medh-i Vâlî-i Mısır Muhammed ‘Alî Paşa” başlıklı şiiri de bu kanaati teyit etmektedir. Zira başlıkta söz konusu edilen zat, Kavalalı Mehmed Ali Paşa olup bu zat 3 Temmuz 1805 tarihinde Mısır valisi olmuştur. Bu durumda mezkur şiirin en azından bu tarihten sonra yazılmış olması gerekir. Yine bu şiirin bahsi geçen Paşa’nın ölüm tarihi olan

²⁴ İki adet müsellesin bulunduğu bu mecmuada Türkçe müselles örneği, şarkı bölümünde 494b/497’de bulunmaktadır.

1849 yılından sonra da yazılmış olması ihtimal dahilinde değildir; ancak şiirin mecmuaya bu tarihten sonra dahil edilmesinde bir mani yoktur.

Yine tespit edebildiğimiz kadarıyla Çuhadâr-zâde Şâkir adlı şairin (1178/1762-1252/1836) mecmuanın şair kadrosu içerisinde en geç dönemde vefat etmiş kişi olduğu dikkate alındığında, mecmuanın 1849'dan sonra da tertip edilmiş olması zayıf bir ihtimal görünmektedir. Mecmua mürettibi de en erken on sekizinci yüzyılın sonu ile on dokuzuncu yüzyılın başlarında yaşamış ve mecmuayı da bu tarihlerde tertip etmiş olmalıdır. Buna göre zahriyede geçen 1225/1810 senesi büyük bir ihtimalle mecmuanın tertip edildiği yılı göstermektedir.

Mecmuanın Mürettibi

Milli Ktp. Yz A 1641 numaralı mecmuada, 616a/618 numaralı yapraktaki şiirin başlığında bulunan "Kıt'a-i Gâlib ...Mühürdâr li-muharririhî" ifadesi, bu şiirin mecmuanın mürettibine ait olabileceğine dair bir işaret olarak değerlendirilebilir. Bu şiirin Gâlib mahlaslı ve mühürdarlık mesleğine sahip birisine ait olmasına binaen yaptığımız araştırmada, 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıl başlarında Gâlib mahlaslı şair ve yazarlardan Abdülhalim Gâlib ve Gâlib Paşa isimli iki kişi karşımıza çıkmaktadır.

Gâlib mahlaslı, mühürdarlık görevinde olan bu iki şairin biyografileri bağlamında şu değerlendirme yapılabilir:

Abdülhalim Gâlib'in mecmua ile ilgisini irdelediğimizde ilk etapta mecmuanın tertip tarihi ile şairin yaşadığı zamanın uyuşup uyuşmadığına bakmalıyız. Bu durumda Gâlib'in doğum tarihi bilinmemektedir, vefatı ile ilgili kaynaklarda verilen tarih ise 1293/1876'dır. Mecmuanın tertip tarihinin 1225/1810 olduğunu kabul edersek ve şairin 1800'lü yılların başında dünyaya gelmiş olduğunu varsayarsak bu durumda mecmua tertip edilirken mürettip 10 yaşlarında olacaktır. Böyle bir eserin bu yaşlarda tertibi zor görünmektedir.

Mecmuadaki bilgiler çerçevesinde söz konusu edilen Gâlib mahlaslı ikinci şair Seyyid Mehmed Saîd Gâlib Paşa'nın mecmua ile ilgisi de net değildir; ancak Gâlib'in mühür(darlık) alakalı olan *amedî* (amidi de deniliyor) görevinde bulunmuş olması, doğum ve ölüm tarihlerinin (1763/1177-1836/1244) mecmuanın derlendiğini düşündüğümüz tarihle uyumluluk göstermesi, onun eldeki mecmuanın mürettibi olma ihtimalini diğer Gâlib'e göre oldukça arttırdığı düşünülebilir. 742 yaprak/görüntü hacmindeki bu mecmuayı derlemek için mecmuada bulunan şiirlerin bulunduğu kaynaklara (divan, tezkire, mecmua, mesnevi...) ulaşma veya elde etme imkanına sahip olmak gerekir. Dönemin şartları içinde böyle büyük bir imkana sahip olmanın günümüz şartlarına oranla çok daha zor olduğu açıktır. Saîd Gâlib Paşa'nın muhtelif yerlerde ve sadrazamlık dahil birçok üst rütbede bulunmuş olması böyle bir imkanı bulabileceğine işaret etmektedir.

Her iki Gâlib'in de mecmuayı tertip etmelerine dair veriler kesin olmamakla birlikte yukarıda bahsettiğimiz saikler göz önüne alındığında Saîd Gâlib Paşa adlı şairin mecmuanın mürettibi olması daha muhtemel görünmektedir. Mahlası ve mesleği aynı olan bu iki şairin yaşadıkları yüzyıl, mecmuanın tertip edildiğini düşündüğümüz tarihe yakın olsa da kronolojik olarak Saîd Gâlib Paşa'nın yaşadığı tarih aralığı Abdülhalim Gâlib'in yaşadığı tarih aralığına göre daha uygundur.

Mecmuanın Numaralandırılması

Mecmuada 1-288 ve 651-864. yapraklar arasında düzenli bir numaralandırma bulunmaktadır. Söz konusu olan bu numaralandırma mecmuanın bazı kısımlarında birbirine karışmış ve düzensiz hale gelmiştir. Bunun sebebi sonradan tamir edilip yeniden ciltlenirken yaprakların sıralanmasına dikkat edilmeksizin birbirine karıştırılarak ciltlenmesi olmalıdır.

Mecmuada tespit ettiğimiz kadarıyla dört numaralandırma vardır. Kuvvetle muhtemeldir ki mecmuanın oluşum safhasında mürettip tarafından verilen ve bütün

yaprakları sırasıyla gösteren numaralandırma kırmızı mürekkeple ve Hindî rakamlarla yapılmıştır. Yazmanın 221. yaprağından itibaren mevcut numaralandırmanın yanında, yüksek ihtimalle sonradan kütüphaneciler ya da eser üzerinde çalışan biri tarafından, mavi mürekkeple ve bazen Hindî bazen de Arabî rakamlarla yeni bir numaralandırma yapılmıştır.

Yazmayı kontrol eden ikinci bir göz, bazı numaralandırma hataları fark etmiş olmalı ki mevcut hatalı numaralar üzerinden bir tashih yapmayı denemiş; ancak 300. numaradan sonra rakamlar üzerinde düzeltmenin zor olması sebebiyle hatalı numaralandırmanın yanında Hindî rakamlarla yeni bir numaralandırma yapmıştır.

Yazmada ilk/asıl numaralandırmaya göre 318, tashihli numaralandırmaya göre 419'dan²⁵ sonra yaprakların ters tarafında yani normalde metne göre yaprakların üst kısmında olan numaralandırma alt kısımda görünmektedir. Bu durum mecmuanın metin yazılmadan önce numaralandırıldığını işaret etse de kesin bir kanaate varılamamıştır. Tashihli numara da yaprakların b yüzüne ve üst kısmına yazılmıştır.

Mecmuadaki dört numaralandırmadan ikisi (ilk/asıl ve tashihli) mecmuanın yapraklarını sıralamayı amaçlarken diğer iki numaralandırmadan biri forma numarası olarak kullanılmış, diğeri de tahmis ve müessedeslerde bölüm içi numaralandırma olarak kullanılmıştır.

Yazmadaki mevcut numaralandırmaya göre son yaprak 864 olmasına rağmen yazmanın dijital ortamda 742 görüntü/yaprak ihtiva ettiği görülmektedir. Görüntülerde eksikliği tespit edilen bir yaprağın da eklenmesiyle görüntü sayısı 743 olmaktadır.

Eserin numaralandırmasından, reddadesinden, birleşim yerinde kalan kağıt yırtıklarından anlaşıldığı kadarıyla 206, 222, 321, 322, 346, 353, 364, 544, 561, 682, 683, 762 nolu yapraklar eksik/kopmuş olmalıdır.

9, 64, 176, 793, 841 numaralandırması ikişer defa yapılmıştır. Mükerrer olan bu numaralandırmalarda yer alan şiirler farklı olduğu için çekim hatası değil müstensihlin numaralandırma hatasıdır.

Mecmuadaki numaralandırmaların karışıklığına bakılınca birçok yaprağın yer değiştirdiğini dolayısıyla eserin tamiri yapılırken yaprakların yerlerinin karıştırıldığını görmekteyiz.

Mecmuanın Kaynakları

Mecmua derleyenlerin, derlemeleri sırasında ne tür kaynaklara müracaat ettikleri tam olarak anlaşılabilmiş bir husus olmasa da bu yönde elimizde önemli ipuçları bulunmaktadır. Bu anlamda; dîvân, mesnevi, tezkire, mecmua gibi farklı içerik ve biçimdeki kaynaklar yanında sözlü gelenekte kullanılan ya da günlük hayatta sözlü olarak dolaşımda bulunan ürünler de mecmua müretteplerinin kullandığı kaynaklar arasında yer alabilmektedir. Gürbüz, bir mecmua mürettebinin eserini oluştururken ne tür kaynaklardan yararlandığını tespit etme amaçlı hazırladığı makalesinde, en azından bazı mecmua müretteplerinin doğru bilgiye ulaşmayı ve doğru metni kaydetmeyi önemsediklerini tespit eder.²⁶ Aynı çalışmada Gürbüz, bazı mecmuaları tahlil ederek müretteplerin mecmuayı meydana getirirken divan nüshaları, tezkire ve mecmualar gibi yazılı kaynakları etkin bir şekilde kullandıkları kanısına varır.²⁷

Mecmua kaynaklarını divan, tezkire, mesnevi gibi eserlerin yanında mecmua metninin kendisinde ya da metin dışı unsurlarında (derkenar, zahriye ya da ferağ kayıtlarında) aramak gerekir. İlk olarak varsa eserin mukaddime kısmında konuyla ilgili açıklama yapılır

²⁵ Buradan sonra ilk numaralandırmayla tashihli numaralandırmayı birlikte vermek gerektiği zaman araya eğik çizgi koyarak vereceğiz. Yani 318/419 örneğinde 318 ilk numaralandırmayı 419 da tashihli numaralandırmayı gösterecektir.

²⁶ Mehmet Gürbüz, "Şiir Mecmualarının Kaynakları Üzerine", *Journal of Turkish Studies= Türklük Bilgisi Araştırmaları* 8/1 (Kış 2013), 318.

²⁷ Gürbüz, "Şiir Mecmualarının Kaynakları Üzerine", 318.

yapılmadığına, sonrasında da asıl metnin bulunduğu yaprakların derkenarlarında ya da metnin çevresinde mecmua içinde yer alan bilgilerin kaynağına gönderme yapılmadığına bakılmalıdır. Şiir mecmuaları bağlamında düşünecek olursak mecmuadaki şiirlerin varsa dolaşıma girmiş bir başka divanla karşılaştırması yapılarak da kaynağı ve güvenilirliği test edilebilir.

İncelediğimiz musammat mecmuasının kaynaklarına dair tespitler daha çok metnin çevresinde yer alan ipuçlarından ibaret olacaktır. Mecmuada şiirdeki herhangi bir kelime, mısra ya da beytin çevresine farklı bir versiyonu yazılarak şiirle ilgili nüsha farkları verilmiştir. Bazen verilen nüsha farkları ile ilgili açıklama da yapılmıştır.

Mecmuadaki şiirler, neşredilmiş versiyonları ile karşılaştırıldığında mecmua metninin dışına yazılmış bu nüsha farklarının bazıları söz konusu neşirlerde bulunamamıştır. 319b/323'te “Gazel-i Muhibbî ki Sultân Süleymân Tahmîs-i Hayâlî” başlıklı şiirin II. bent 1. mısraında “ciger vasl istemez” ibaresinin üstüne “şu kim vasluñ Koyup” şeklinde nüsha farkı yazılmıştır. Yaptığımız araştırmada Hayâlî Bey Dîvânı'nın neşrinde²⁸ “ciger vasl istemez” ibaresinin bulunması Hayâlî Dîvânı'nın muhtemel bir başka nüshasına işaret edebileceği gibi edebi metinlerin çokça kaydedildiği tezkire ya da mecmualardan alınmış bir şiir varyantı da olabilir.

54a/56'da “Tercî'-bend-i Rûhî-i BaGdâdî” başlıklı şiirin V. bent 4. mısraında “sevdâ-zede-i didâram” örneğindeki nüsha farkı, Coşkun Ak'ın hazırladığı dîvân neşrinde²⁹ asıl metinde bulunmakta iken mecmuanın asıl metninde kayıtlı varyantının yapılan neşirde dipnotta dahi bulunmadığını görmekteyiz.

İncelemeye tabi tutulan musammat mecmuasının kaynaklarının ne olduğuna dair ikna edici cevaplardan biri, 272a/275'te “Gazel-i BâKî Tahmîs-i Vahdetî” başlıklı şiirin IV. bent 1. mısraındadır. Burada “irfâna” kelimesi asıl metinde, “Kur'ana” kelimesi de nüsha farkı olarak kelimenin hemen üstünde yazılmıştır. Şiirin yayınlanmış versiyonu³⁰ incelendiğinde asıl metinde “FurKân'a” yazılmış, nüsha farkı olarak da dipnotta “Kur'ân'a” varyantı verilmiştir. Öncelikle bu veriler bize şunu anlatmaktadır: İlk olarak mecmua metninin çevresine yazılmış olan farkların başka nüshalardan alındığının somut bir delil olduğu, başka bir ifadeyle, mürettibin mecmuasına aldığı kimi metinlerin en azından iki farklı nüshasına sahip olduğu anlaşılmaktadır. İkinci olarak da mürettibin şiiri sadece kayıtlara geçmek amacıyla olmadığını tenkitli neşir kurmak amacıyla olan birinin hassasiyetine benzer şekilde, mecmuasına kaydettiği metnin nüsha fark(lar)ını girerek okuyucunun karşılaştırma yapmasına imkan sağladığı, böylece kaydettiği metnin en doğru şeklini oluşturma çabasında olduğu düşünülebilir.

Mecmuanın kaynağına dair önemli verilerden bir başka örnek de 267b/271'de “Gazel-i Yahyâ Tahmîs-i Basrevî” başlıklı şiirin III. bent 4. mısraındadır. Mısranın yanına kısa bir çizgi çekilerek “Dîvânın[d]a bu beyt yoK yazılan gibi var” ifadesi, mürettibin kaynak olarak hem divanları hem de diğer edebi ürünleri, örneğin mecmuaları veya tezkireleri kullandığını gösteren önemli bir işarettir.

Mürettibin şiirin doğru şeklinin peşine düştüğüne bir başka örnek de bazı nüsha farklarının yanına “sah” kaydının düşülmesi olmasıdır.

Ele alınan musammat mecmuasında Vâsıf (69 şiir), Gâlib (46 şiir), Yahyâ (32 şiir), Nedim (25 şiir), Nâbî (21 şiir), Niyâzî (21 şiir) gibi kimi şairlerin divanlarındaki musammat nazım biçimlerinin birçoğu mecmuaya alınmıştır. Bu durum mecmua tertip edilirken aynı

²⁸ Ali Nihat Tarlan, *Hayali Bey Divanı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1945), 77.

²⁹ Coşkun Ak, *Bağdatlı Ruhi Divanı: Karşılaştırmalı Metin*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları, 2001), 207.

³⁰ Öztürk Yılmaz, *17.Yüzyıl Şairlerinden Dimetokalı Vahdeti'nin Divanının Tenkitli Metni* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 30.

şairin bütün şiirlerini ihtiva eden divanların kaynak olarak kullanıldığını işaret eden önemli verilerdendir.

Son olarak Mecmuadaki terci-bentlerin bir kısmı da mesnevilerden alınmıştır. Bu makalenin hazırlanmasına kaynaklık teşkil eden "Musammat Mecmuaları ve Gencîne-i Eş'âr (Milli Ktp. Yz A 1641) İsimli Musammat Mecmuası (Metin-İnceleme)" başlıklı doktora tezinde 22 numarada kayıtlı Hamdî'nin terci-bendi, onun *Yûsuf u Züleyha* isimli mesnevisinden alınmıştır. Aynı şekilde Halîlî'nin 25 numarada kayıtlı terci-bendi de *Fürkat-nâme* isimli mesnevisinden alındığı tespit edilmiştir. Mecmuada 32 numaralı terci-bent Şeyhî'nin hem *Hüsrev ü Şîrîn* adlı mesnevisinde hem de divanında bulunmaktadır; ancak mecmuadaki başlık mesnevideki başlık ile aynı şekildedir. Bu durumda şiir divana değil de mesneviye bakılarak yazılmış ya da en azından mesnevinin de görüldüğü anlaşılmıştır.

Yaptığımız araştırmaya göre mecmuada yer alan 80 civarında şiirin, divanı henüz ele geçmemiş şairler tarafından yazıldığı tespit edilmiştir. Öte taraftan mecmuada yer alan 8 adet şairin ismi kaynaklarda geçmediği belirlenmiştir. Bahsi geçen şairlerin divanlarının günümüze ulaşmadığı ihtimalini de unutmamak kaydıyla bu durum, mürettibin mecmuayı oluştururken divanlar dışında muhtelif kaynaklardan yararlandığına dair önemli bir ipucu olarak değerlendirilebilir.

Mecmuadaki Tashih ve Hatalara Dair

İncelediğimiz mecmuada kaydedilen şiirlerde birçok önemli hata tespit edilmiştir. Bunların bir kısmı özensiz istinsahtan kaynaklanmış gibi görünse de önemli bir kısmının da mürettibin faydalandığı kaynaklardan dolayı oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu hataların bir kısmı, mecmuanın mürettibi ya da mecmuayı okuma ve inceleme imkanı bulan kimseler tarafından fark edilmiş olsa gerek ki mecmua üzerinde hatalı kelime, kelime grubu veya mısraların üzerine çizgi çekilerek bu hataların okuyucu tarafından dikkate alınmaması gerektiğine işaret edilmiştir.

Kimi yerde sıralama yanlışlığı yapıldığında takdîm-te'hîr rumuzları (*mim* ve *hu* harfleri) konularak düzeltme yapılmıştır. 102b/107 nolu sayfada "Baba Neş'et" başlıklı murabba tüm bentlerin iki ve üçüncü mısralarının başına sırasıyla konulan *hu* ve *mim* rumuzları takdîm-te'hîr şeklindeki düzeltmeye örnek teşkil etmektedir. 125b/130'da "Murabba'-ı Sürûrî" başlıklı şiirin VI. bendi 1. mısraında "mazhârî olmasaydı" kelimelerinin üzerine mukaddem muahhar kelimelerinin sembolleri olan *hu* ve *mim* harfleri konularak aynı şekilde düzeltme yapılmıştır. Mukaddem-muahharlık düzeltmesi kimi yerde kelimelerin üzerine rakam konularak da yapılmıştır. 371a/374 numaralı sayfada "Müseddes-i Fevrî" başlıklı şiirin II. bendi ilk mısraında "'ışk ola bana" kelimelerinin üzerine Arabî yazıyla 3, 4, 2 yazılarak kelimeler arasındaki sıra değiştirilmiştir.

Mecmuada mısra ve bent sırası ile ilgili de takdîm-te'hîr yapılmıştır. Bu gibi takdim-tehirlerde yapılan düzeltmeler mısraın veya bendin başına rakam verilerek yapılmıştır.

Bir şiirin mükerrer yazılması şeklindeki hatalar şiir başlığının yanına not düşürülerek düzeltilmiştir. 490b/493'te "Şarkı-yı Vâsif Aga" başlıklı şiir 491a/493'te mükerrer olarak yazılmıştır. Mürettip bu hatayı 491a/493'te şiir başlığının altına "Mükerrerdür yine bu Kafiyede" yazarak düzeltme yoluna gitmiştir.

498a/500 numaralı sayfada "'Âşık 'Ömer" başlıklı şiirin altına daha ince bir kalemle "Gazel-i FiGânî Tahmîs-i MâKâlî" yazılarak yanlış yazılmış şiir başlıkları ya da şair mahlasları ile ilgili düzeltme yapılmıştır.

Bu tip hatalar bazen de şiirlerin üzerine yukarıdan aşağıya doğru bir ya da birkaç çizgi çizilerek iptal edilmiştir. 398a/400'deki "Murabba'-ı Nedîm" ve 138b/143'teki "Murabba'-ı Gâlib" adlı şiirler de bu şekilde çizilerek iptal edilmiştir.

Bazen mürettibin de fark edemediği fakat araştırmalarımız neticesinde hatalı olduğunu tespit ettiğimiz bilgiler de bulunmaktadır. Örneğin 158b/162 numaralı sayfada “Gazel-i Sâlik Tahmîs-i Resmî” başlıklı şiirin her bendinin son iki mısraı yani şiirin tazmin edilen gazel kısmı, Şefkat’in *Tezkire-i Şu’arâ*³¹ adlı eserinde *Resmî Ahmed* maddesinde bulunmaktadır. Şiirin mahlasnamesinde de hem Resmî hem de Sâlik isminin geçmesinden dolayı şiir başlığı “Gazel-i Resmî Tahmîs-i Sâlik” olmalıdır.

173b/177’de “Gazel-i Kabûlî Tahmîs-i Sultân Murâd” başlığındaki şiir, Kabûlî’nin gazeline Sultan Murâd’ın yazdığı tahmis gibi görünmektedir. *Kabûlî Dîvânı’nda*³² ise şiir, Kabûlî’nin Sultan Murâd’ın gazeline tahmisi olarak görünmektedir ve şiir mutarref bir tahmistir. 174a/177’deki “Gazel-i Kabûlî Tahmîs-i Sultân Murâd” başlıklı şiirde de aynı şekilde başlık hatalıdır. Bu iki şiir de mutarref şiirdir ve muhtemelen mürettip o yüzden yanlışmıştır.

184a/188’de “Gazel-i Cevrî Tahmîs-i Nâdirî” başlıklı şiirle ilgili araştırmada, başlığın aksine kaynak gazelin *Nâdirî Dîvânı’nda*³³, tahmisin ise *Cevrî Dîvânı’nda*³⁴ yer aldığını, dolayısıyla şiir başlığının “Gazel-i Nâdirî Tahmîs-i Cevrî” olması gerektiği söylenebilir. *Nâdirî Dîvânı’nda* şiir mutarref görünmektedir.

233b/237 numaralı sayfada bulunan “Gazel-i Reşîd Tahmîs-i Rüşdî ki Oğlıdur” başlıklı şiirle ilgili yaptığımız araştırmada ise baba ve oğlun karıştırıldığı görülmüştür. Tahmis edilen şiir Rüşdî’nin *Dîvânı’nda* bulunmaktadır. Dolayısıyla şiirin başlığı “Gazel-i Rüşdî Tahmîs-i Reşîd ki Oğlıdur” olmalıdır.

273a/276 numaralı sayfada “Gazel-i Bâkî Tahmîs-i Sâfi” başlıklı şiirin mahlasnamesinde Bâkî mahlası ile birlikte “Sâdik” mahlası bulunmakta ancak şiirde “Sâfi” mahlası bulunmamaktadır. Bu durumda ya mahlas ya da başlık mürettip tarafından yanlış yazılmıştır.³⁵

Mecmuanın Biyografik Değeri

Mecmualar sanatçıyı merkeze alan bir amaçla üretilmediği için biyografik açıdan birincil kaynak olarak görülmeseler de sanatçı ve onların eserleriyle ilgili mecmuada verilen bilgilerin biyografik değeri itibari ile dikkate değer olduğu rahatlıkla söylenebilir. Mecmuaların biyografik değeri üzerine son zamanlarda artan müstakil³⁶ çalışmalardan da anlaşılacağı üzere mecmualar yer yer önemli biyografik veriler ihtiva edebilmektedir.

Her bir eseri, aynı zamanda sanatçının biyografisinin bir parçası olarak düşünen Yaşar Aydemir, “Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar” başlıklı bildirisinde biyografi tanımını yaparken bu terim ile ilgili olarak yaygınlık kazanan anlayışın bir şair ya da yazarın sadece hayat hikayesi değil, eserleri ve edebi hayatını da dahil ettiğini ifade eder. Aydemir, divanı bulunmayıp doğrudan mecmulardan oluşturulan Helâkî Dîvânı (Çavuşoğlu, 1982),

³¹ Murat Önder, *Şefkat ve Tezkire-i Şu’arâsı* (Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyoloji Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 128.

³² Erdoğan, *Kabûlî İbrahim Efendi*, 509.

³³ Numan Külekçi, *Gani-zâde Nadirî: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Dîvânı ve Şeh-nâme’sinin Tenkidli Metni* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyoloji Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1985), 235.

³⁴ Hüseyin Ayan, *Cevri: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1981), 356.

³⁵ Yapılan araştırmada ulaşılabilen iki Sâfi mahlaslı şairin dîvanları kontrol edildi ancak bu şiir bulunamadı.

bk. Timuçin Aykanat, *Sâfi Baba ve Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin-Sadeleştirme-Sözlük-Dizin)* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015).; Özlem Ercan, *Sâfi Divanı: Hayatı-Sanatı-Karşılaştırmalı Metin-Sözlük-Dizin* (İstanbul: Gaye Kitabevi, 2014).

³⁶ Mecmuaların biyografik yönüne ilişkin yapılmış bazı çalışma başlıkları şunlardır: Mehmet Gürbüz, *Biyografik Değer Bakımından Şiir Mecmuaları*; Yaşar Aydemir, *Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar*; İncinur Atik Gürbüz, *Şiir Mecmualarının Biyografik Değerine Dair Araştırmalara Ek*; Kaplan Üstüner, *Mecmuadan Biyografiye: Silahşor İbrahim Yâver’in Hayatı*; Ömer Zülfe, *Biyografik Bilgiler Açısından İki Nazire Mecmuası*; M. Fatih Köksal, *Biyografik Kaynak Olarak Şiir Mecmuaları ve Kastamonulu İshâk-Zâde Fevzi Mecmuası*.

mecmualardan da yararlanılarak oluşturulan Amrî Dîvânı (Çavuşoğlu, 1979), Çâkerî Dîvânı (Aynur, 1999), Behiştî Dîvânı (Aydemir, 2000), tamamı mecmualardan hareketle hazırlanan Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Dîvân Şairleri; Revânî-Hayretî-Hâverî-Âhî-Peyâmî-Sânî (Tarlan, 1949) gibi birçok çalışmanın mecmualara dayandığını³⁷ dile getirirken yine mecmuaların biyografik değerine atıfta bulunmuştur.

Şairlerin biyografisine dair bilgilerin de bulunabileceği mecmua türlerinden biri olan şiir mecmuaları ve özellikle de nazire mecmuaları ve musammat mecmuaları, ihtiva ettiği şairlerin biyografilerine yapabileceği katkı bakımından dikkate değer eserlerdir. Şairin yetiştiği ortamdan beslendiği/etkilendiği kaynağa kadar bazı biyografik malzemeler sunabilecek olan tanzir ve tazmin tarzı şiirler nazire ve musammat tarzı mecmualarda daha çok bulunabilmektedir.

Birçok mecmuada olduğu gibi bu çalışmada konu edinilen Mil. Ktp. 1641 numaralı musammat mecmuası da şair biyografileri ile ilgili önemli veriler sunmaktadır. Toplamda 1394 şiirin çevirisini yaptığımız mecmuada şairi belli olmayan şiirler dışında 288 şaire ait şiir tespit edilmiştir. Bu şairlerden 8'i hakkında yaptığımız araştırmalara göre herhangi bir bilgi bulunamamış, 298 şiirin ise herhangi bir yayını bulunamamıştır. Bu itibarla sadece incelediğimiz mecmuada 8 şair ve 298 şiir -taramalara göre- ilk defa literatüre kazandırılmış olacaktır.

Şiir başlıklarında verilen biyografik bilgilerden kimisi şairin nesebi ile ilgili olabilmektedir. Bu veriler zemin şiirin şairi ile ilgili olabileceği gibi hakkında şiir yazılan kişinin biyografisi ile ilgili de olabilmektedir (zâde, oğul, ibni, birâder gibi). Şairlerin neseplerine dair bilgi bağlamında mecmuadaki şu örnekleri gösterebiliriz: 67b/70'te (Tercî'-bend-i 'Âlî Çelebî Bi-**ibni** Kınalı), 323a/326'da "Gazel-i Kabûlî Tahmîs-i Nev'î-zâde 'Atâyî", 233b/237'de "Gazel-i Reşîd Tahmîs-i Rüşdî ki **Oğlı**dur", 46a/48 "Mersiye-i Nâ'ilî der-HaKK-ı Fevt-i **Birâder**-i Ū (Tercî'-bend)"

Mecmualarda şairlerin derece ya da makamı ile ilgili veriler içeren şiir başlıkları da bulunabilmektedir (şeyh, baba, dede, derviş, seyyid): 1b/4'te "Tercî'-Bend-i Gâlib-i **Şeyhu**'l-mevlevî", 378a/381'de "Müseddes-i Resmî **Baba**", 367b/370'te "Müseddes-i Esrâr **Dede**", 511b/514'te "Müseddes-i **Dervîş**", 235a/238'de "Mutarref Tahmîşeş Ber-Gazel-i Rüşdî **Seyyid** Vehbî-i Kadîm".

Şiir başlıklarının bazısı şairlerin meşrebine dair veriler sunabilmektedir (mevlevî, kalenderî, gülşenî): 479a/481'de "Şarkî Usûl-i Sûfiyân İsmâ'il el-**Mevlevî**", 377b/381'de "Müseddes-i **Kalenderî**", 314b/318'de "Gazel-i Za'fî Tahmîs-i Şâhidî" başlıklı şiirin V/2. mısraında "Âsitânî **Gülşenî**'ye intisâbuñ var meger" ifadesiyle şairin meşrebine dair veri sunmaktadır.

Benzer isimlere sahip şairlerin kronolojik sırasını gösteren şiir başlıklarını sani, salis, kadim gibi ifadelerle bulmak da mümkündür: 209a/213'te "NutK-ı Cânib Şeyh 'Abdurrahmân Efendi Tahmîs-i Rûhî-i **Sânî**" başlığında "Sânî" kelimesi şairin kronolojik olarak ilkinden sonra var olduğunu gösterir. Sâni ifadesi ve şiirin meşhur Bağdatlı Rûhî Dîvânı'nda bulunmaması, bu şairin Bağdatlı Rûhî dışında Rûhî mahlaslı bir başka şair olduğunu düşündürmektedir. 304b/308'de "Gazel-i İlhamî ki Sultân Selîm-i **Sâlis** Tahmîs-i 'İzzet", 235a/238'de "Mutarref Tahmîşeş Ber-Gazel-i Rüşdî Seyyid Vehbî-i **Kadîm**".

Şairlerin iş, meslek veya sanatkarlığını ifade eden (kemânî, hakîm gibi) şiir başlıklarına şu örnekler verilebilir: 444b/447'de "Şarkî-yı **Kemânî** Ahmed", 677b/680'de "Hicv-i **Hakîm** Şifâ'î Ser-etibbâ'-ı Şâh-ı Abbâs der-HaKK-ı Nizâmü'l-mülk Mü'min Hân".

³⁷ Yaşar Aydemir, "Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar", *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, ed. Filiz Kılıç (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), 87-100.

Şairlerin memleketi, milliyeti veya yaşadığı yeri gösteren şiir başlıkları (Farîsî, Azerî, Tebrîzî, Bağdâdî, Şîrâzî): 694b/697'de "Terkîb-bend-i **Fârîsî** Mevlevî Câmî Na't-ı Nebî", 670a/672'de "Terkîb-bend-i **Âzerî**", 217b/222'de "Gazel-i Şems-i **Tebrîzî** Tahmîs-i Nâbî", 709b/712'de "Terkîb-bend-i Haşmet Der-Nazîre-i Rûhî-i **BaGdâdî**", 227a/230 "Gazel-i Hâfiz-ı Şîrâzî Tahmîs-i Lebîb".

Makam veya mevkiyi gösteren (sultan, sadr-ı a'zam, şeyhu'l-islam, vali, paşa) bazı şiir başlıkları şunlardır: 39a/42'de "Tercî'-bend-i Hayâlî der-Mersiye-i **Sultân** Muhammed", 13a/16'da "Tercî'-bend-i Mu'aşşer Sâbit der-Sitâyiş-i **Sadr-ı A'zam** Râmî Mehmed Paşa", 12b/16'da "Tercî'-bend-i Müsemmen-i Sâbit der-Sitâyiş-i **Şeyhu'l-islâm** Feyzullâh Efendi", 16a/19'da "Tercî'-bend-i 'Aynî der-Medh-i **Vâlî**-i Mısır Muhammed 'Alî **Paşa**"

Bir şairin biyografisinde önemli yer tutan eserlerine dair bilgiler de mecmualarda bulunabilmektedir. Milli Ktp. Yz A 1641 numarada kayıtlı musammat şiir mecmuasında 298 şiirin yayımı bulunmamıştır. Bu şiirlerden bazısının şairi ile ilgili yayımlanmış divan bulunmakta; ancak şiir bulunmamaktadır. Bazı şiirlerin şairi ile ilgili henüz divan tespit edilememiş bazıları da henüz literatüre girmemiş şairlerdir.

Yayımlanmış divanda bulunmamasına rağmen incelediğimiz musammat mecmuasında bulunan bazı şiirler: 66a/68'de "Kemâl Pâşâzâde (Tercî'-bend)", 67b/70'te "Âlî Çelebî Bi-ibni Kınâlı (Tercî'-bend)", 405a/406'da "Mu'aşşer-i Muhibbî ki Sultân Süleymân", 417b/420'de "Vâsîf Aga (şarkı)", 450b/453'te "Nedîm (Şarkı)".

- Yayımlanmış herhangi bir eseri bulunmayan şairlerin şiirlerine bazı örnekler: 126a/130'da "Basrevî (murabba)", 127a/131'de "Şânî (murabba)", 159a/162'de "Gazel-i Kâmî Tahmîs-i 'Âkîb", 158b/162'de "Gâzeli-i Sâlik Tahmîs-i Resmî", 167b/171'de "Gazel-i Bâkî Tahmîs-i Nakdî", 273b/277'de "Gazel-i Bâkî Tahmîs-i Su'ûdî", 275b/279'da "Gazel-i Muhibbî Tahmîs-i 'İyânî", 494b/497'de "Şarkı-yı (Bedevî) (Müselles)".

- Literatüre girmemiş olanlar: 209a/213'te "Nutm-ı Cânib-i Şeyh 'Abdurrahmân Efendi Tahmîs-i Rûhî-i Sâni", 442b/446'da "Şarkı-yı Muhikkî", 485b/488'de "Şarkı-yı Baba Tâhir", 521b/524'te "Muhammes-i Kûhî", 268a/271'de "Gazel-i Bahşî Tahmîs-i Basrevî", 269a/272'de "Gazel-i 'İlmî Tahmîs-i Ricâlî", 346a/349'da "Muhammes-i 'Înâbî", 493b/496'da "Şarkı-yı (Miskâlî).

Mecmuanın Muhtevası

Şiir mecmualarının edebiyat literatürüne nazım biçimleri, nazım türleri, şair biyografileri gibi çeşitli konularda katkısının olduğu edebiyat araştırmacılarının özellikle de mecmua konusunda araştırma yapanların malumudur. Bazen biyografik kaynaklarda adı geçmeyen bir şairin şiirine rastlanabileceği gibi adı bilinip de divanı bulunmayan bir şairin bilinmeyen bir şiirine de rastlanabilmektedir. Ayrıca divanı bulunan bir şairin divanında bulunmayan bazı şiirlere de rastlamak mümkündür.

Mil Yz A 1641'deki *Gencîne-i Eş'âr* ismiyle kayıtlı musammat mecmuasında, kitap, makale, tez, tezkire, ansiklopedi gibi farklı biçimlerdeki çalışmalarda neşredilen 542, neşredildiğini tespit edemediğimiz 448 musammat şiir yer almaktadır. İsimsiz olanlar, Arapça ve Farsça yazılanlar, semai biçiminde yazılanlar ve mükerrer olanlarla birlikte toplam 1394 musammat şiir, mecmuada yer almaktadır.

Bazı şiir başlıklarında şair adı ya da mahlas bulunmamaktadır. Şiir başlıklarında adı ya da mahlası bulunan veya yaptığımız araştırmalar neticesinde mahlasını tespit edebildiğimiz toplam 285 şair mecmuada tespit edilmiştir. Bazı mahlasların benzeri biyografik kaynaklarda bulunsa bile aynı kişi olduklarına dair kesin bir kanaate ulaşılamadığı için benzer isimlere ihtiyatla yaklaşmıştır.

Mecmuada yer alan ancak literatürde ismine rastlayamadığımız 8 şair bulunmaktadır. Bu şairler, şiirlerinin bulunduğu sayfa ve şiir başlıkları şöyledir:

Basrevî, 126a/130, Murabba'-ı Basrevî - 267b/27, Gazel-i Yahyâ Tahmîs-i Basrevî
Rûhî-i Sâni, 209a/213, Nutk-ı Cânib Şeyh 'Abdurrahmân Efendi Tahmîs-i Rûhî-i Sâni
'Înâbî, 346a/349, Muhammes-i 'Înâbî
Muhikkî, 442b/446, Şarkı-yı Muhikkî Hüseyinî
Baba Tâhir, 485b/488, Şarkı-yı Baba Tâhir
Kûhî, 521b/524, Muhammes-i Kûhî
MisKâlî, 493b/496, Şarkı[-yı MisKâlî]
Basrî, 264b/268, Gazel-i Figânî Tahmîs-i Basrî

Gencîne-i Eş'âr isimli musammat mecmuasında yer alan şairlerin hangi nazım biçiminden kaç şiirine yer verildiği ve aynı şaire ait toplam kaç şiir bulunduğunu gösteren aşağıdaki tablo hem araştırmacılar için kolaylık sağlaması hem de okuyucuların muhtevayı daha bütünlüklü görmesi açısından faydalı olacaktır.

Tabloda toplam şiirlerin gösterildiği sütunda, varsa, yayımlanmamış olan şiirlerin sayısı eğik olarak yazılmıştır. Farsça olan şiirler altı çizili olarak gösterilmiş, Arapça olanlar da koyu yazılmıştır. Çeviri yazımı yapılmamış olan semailer de üstü çizili olarak gösterilmiştir.

Sıra	Şair Adı/Mahlası	Nazım Biçimi ve Sayısı	Toplam Şiir
1	Şeyh Gâlib	8 terci-bent, 5 terkeb-bent, 2 murabba, 19 tahmis, 12, şarkı, 1 semai	47
2	'Âlî (Gelibolulu)	1 terci-bent, 2 terkeb-bent, 2 muhammes, 8 tahmis, 1 müsemmen, 1 muaşşer	14+ <i>1</i> = 15
3	Neş'et	1 Terkeb-bent, 3 murabba, 5 tahmis, 1 müseddes, 1 müsemmen, 1 muaşşer, 1 şarkı	12+ <i>1</i> = 13
4	(Derzi-zâde) 'Ulvî	1 muhammes, 2 tahmis, 5 müseddes, 1 müsemmen	7+2= 9
5	Senâyî Hasan Efendi	1 terci-bent	1
6	Cinânî	4 tahmis, 4 müseddes, 1 müsemmen	9
7	Esrâr	1 terci-bent, 1 tahmis, 1 müseddes, 1 müsebba	3+ <i>1</i> = 4
8	Rûhî	1 terci-bent, 8 tahmis, 1 müsemmen	9+ <i>1</i> = 10
9	Sâbit	4 tahmis, 1 müsemmen, 1 muaşşer	5+ <i>1</i> = 6
10	'Aynî ('Antepli) :	1 terci-bent, 1 tahmis	2
11	Râşid	1 terci-bent, 4 murabba, 2 tahmis, 1 şarkı	4+4= 8
12	Firâkî	2 terci-bent, 1 tahmis	2+2 = 4
13	Rahmî	2 terci-bent, 1 muhammes, 5 tahmis, 1 müseddes	7+2= 9
14	Senâyî ('Âlî)	1 terci-bent,	1
15	İhyâ	1 tahmis, 1 muaşşer	2
16	Du'âyî	1 terci-bent	<i>1</i>
17	Sa'dî	1 terci-bent	<i>1</i>
18	Fedâyî	1 terci-bent	<i>1</i>
19	Hızrî	1 terci-bent	<i>1</i>
20	Yahyâ	5 terci-bent, 4 terkeb-bent, 21 murabba, 2 müseddes	32
21	Hayâlî	2 terci-bent, 1 murabba, 1 muhammes, 3 tahmis, 3 semai	7+3= 10
22	Fevrî	2 terci-bent, 1 tahmis, 3 müseddes, 1 müsebba	4+3 = 7

İbrahim DİREKLİ

MUSAMMAT MECMUALARI VE MİLLİ KÜTÜPHANE YZ A 1641 NUMARADA KAYITLI GENCİNE-İ EŞ'ÂR İSİMLİ
MUSAMMAT MECMUASININ İNCELENMESİ

23	Hâtîfî ('Abdurrahmân Efendi)	1 terci-bent	1
24	Hâtîf ('Alî Hâtîf Efendi)	1 terrib-bent, 1 şarkı	2
25	Râmîz	1 terci-bent	1
26	'Askerî	3 terci-bent	3
27	Usûlî	1 terci-bent, 2 tahmîs, 1 müseddes	3+1 = 4
28	Nâ'îlî	1 terci-bent, 4 terrib-bent, 8 murabba, 1 tahmîs	14
29	Sürûrî	1 terci-bent, 1 murabba, 1 muhammes	2+1 = 3
30	Kıyâsî	1 terci-bent	1
31	Fuzûlî	2 terci-bent, 1 terrib-bent, 2 murabba, 4 muhammes, 1 beyit	9+1 = 10
32	'Azîmî	1 terci-bent	1
33	Fehîm	2 terci-bent, 2 terrib-bent	4
34	Gubârîf	1 terci-bent	1
35	Feyzî	1 terci-bent, 1 murabba, 1 tahmîs, 1 müseddes	4
36	Dükakin-zâde Ahmed Beg	3 terci-bent, 1 murabba, 2 semai	4+2 = 6
37	Rüşenî	4 terci-bent, 1 terrib-bent	5
38	Za'fî	1 terci-bent, 1 murabba, 1 tahmîs, 1 muaşşer	4+1 = 5
39	Hamdî (Hamdullâh)	1 terci-bent	1
40	Şâhidî	1 terci-bent, 1 tahmîs	1+1 = 2
41	Halîlî	1 terci-bent, 1 tahmîs	1+1 = 2
42	Kemâl Paşa-zâde:	1 terci-bent, 1 muhammes	1+1 = 2
43	'Âlî Çelebî bi-ibni Kımalî	1 terci-bent	1
44	Günâhî	1 terci-bent, 1 tahmîs, 1 müseddes	1+2 = 3
45	Şeyhî	1 terci-bent	1
46	Zeynî	1 terci-bent	1
47	Hâfîz (Farîsî)	1 terci-bent, 1 terrib-bent, 3 muhammes	5
48	Na'imâ	1 terci-bent	1
49	Nesîmî	2 terci-bent, 1 muhammes	3
50	'Örfî	1 terci-bent, 1 terrib-bent	2
51	Refî'-i (Kâlâyî)	1 terci-bent	1
52	Niyâzî:	19 murabba, 2 tahmîs	20+1 = 21
53	Günâhkâr	1 murabba	1
54	Eşref OĞlı Rûmî	1 murabba	1
55	'Ârif (Süleymân)	2 murabba, 2 tahmîs, 1 şarkı	2+3 = 5
56	SâdıKî	1 murabba	1
57	İbrâhîm Hakkı	1 murabba	1
58	Yûnus	1 murabba	1
59	Meftûnî Sultân II. Mustafâ	1 murabba, 1 muaşşer, 1 semai	1+1+1 = 3
60	Hüdâyî ('Azîz Mahmûd)	1 murabba, 1 müseddes	1+1 = 2
61	Sultân Dîvânî-Mehmet Çelebî	1 murabba	1
62	Sezâ'î (Câbî Hasan Dede)	1 murabba, 1 muhammes	2
63	Nedîm	1 terrib-bent, 21 murabba, 1 tahmîs, 1 müseddes, 1 şarkı	24+1 = 25
64	Pertev (Muvâkkît-zâde)	6 murabba, 1 muhammes, 3 tahmîs	9+1 = 10

65	Câzim	1 murabba	1
66	Şeker-zâde-Sermed	1 murabba	1
67	Na'im	1 murabba	1
68	Nüzhet	1 murabba, 10 tahmis, 1 semai	$9+1+1+1=12$
69	Vâsîf	15 murabba, 1 tahmis, 2 müseddes, 1 müsebba, 49 şarkı, 1 semai	$60+8+1=69$
70	İlhâmî (Sultân III. Selîm)	1 terkeb-bent, 1 murabba, 1 muhammes	$1+2=3$
71	'Azîzî	1 terkeb-bent	1
72	(Seyyid) Vehbî	1 murabba, 2 tahmis, 2 şarkı	$3+2=5$
73	'İşkî	1 murabba, 1 tahmis, 1 müseddes	3
74	(Seyyid Meddâhî)	1 murabba	1
75	Basrevî	1 murabba, 2 tahmis	3
76	Şânî	1 murabba, 1 tahmis	2
77	Pîr Sultân	1 murabba	1
78	Necâtî	4 terkeb-bent, 1 murabba	5
79	Hatâyî	1 murabba,	1
80	Râsîh	2 murabba, 3 muhammes, 2 şarkı	7
81	Nizâmî Baba	1 murabba	1
82	'Âşık 'Ömer	5 murabba, 2 muhammes, 1 tahmis, 2 şarkı	$9+1=10$
83	Hâşimî (Bursalı)	1 murabba, 1 tahmis	$1+1=2$
84	Hâşimî (Maraşlı)	1 müseddes	1
85	Vusûlî	1 murabba	1
86	Kâmil	2 murabba, 1 muhammes	3
87	Reşîd	1 murabba, 1 tahmis	2
88	Fârisî-i Câmî	1 murabba,	1
89	Câmî	1 müseddes	1
90	H'âcû	4 terkeb-bent, 1 müselles, 2 tahmis	2
91	Mîr Şâkir (Gümrükçü Hüseyin Paşa-zâde)	2 tahmis	2
92	Şâkir (Çuhadâr-zâde)	1 terkeb-bent, 2 muhammes, 2 tahmis, 5 şarkı	10
93	Münîf	1 muhammes, 2 tahmis	3
94	Nûrî	3 tahmis, 1 müseddes, 1 şarkı	5
95	Sâlik	1 terkeb-bent, 1 tahmis	$1+1=2$
96	'Âkîb (Sükûtî-zâde)	1 tahmis	1
97	Lebîb	2 tahmis	2
98	Kesbî	1 tahmis	1
99	Dâniş (Süleyman/Tayfur)	1 tahmis, 2 şarkı	3
100	Ebûbekir Celâlî	3 tahmis, 1 şarkı	$3+1=4$
101	Necîb (Sultân III. Ahmed)	1 tahmis	1
102	Rahmânî	1 tahmis	1
103	Sıdkî	1 tahmis	1
104	Nakdî	1 tahmis	1
105	Sîpâhî	1 tahmis	1
106	'Übeydî	1 tahmis	1
107	Kânî	3 tahmis	3
108	Eşref	1 murabba, 1 tahmis	2

İbrahim DİREKLİ

MUSAMMAT MECMUALARI VE MİLLİ KÜTÜPHANE YZ A 1641 NUMARADA KAYITLI GENCİNE-İ EŞ'ÂR İSİMLİ
MUSAMMAT MECMUASININ İNCELENMESİ

109	Şerîfî	1 tahmis	1
110	Âzerî	2 terhib-bent, 1 tahmis, 2 müseddes	4+1 = 5
111	Ricâlî	2 tahmis	2
112	(Kara) Fazlî	1 tahmis, 1 müseddes, 1 şarkı	2+1= 3
113	Murâd(î)	2 tahmis	2
114	Emrî	1 tahmis	1
115	Makâlî	2 tahmis	2
116	Beyânî	2 tahmis	2
117	Tîğî	1 tahmis, 3 müseddes	2+2 = 4
118	Edîb	1 tahmis	1
119	Şinâsî (Rûznâmecî-zâde)	1 tahmis	1
120	Nahîfî	4 tahmis	4
121	'Atâ	8 tahmis, 3 müseddes, 3 şarkı	14
122	Emîr	1 tahmis	1
123	Hâdî	1 tahmis	1
124	Sırrî	1 tahmis	1
125	Cevrî (İbrâhîm Çelebi)	2 terhib-bent, 1 muhammes, 1 tahmis	3+1 = 4
126	Veysî	1 terhib-bent, 1 muhammes, 1 tahmis	2+1 = 3
127	Haşmet	3 terhib-bent, 8 tahmis, 2 müseddes	13
128	'Abbâs	1 muhammes, 1 tahmis	2
129	Takî	1 tahmis	1
130	Hisâmî	1 tahmis	1
131	Nâbî	1 terhib-bent, 21 tahmis	21+1 = 22
132	Ehlî	1 tahmis	1
133	Çeşmî	1 tahmis	1
134	Râ'if İsmâ'il Paşa	1 tahmis	1
135	'Arîf (Re'isü'l-küttâb Mehmed Efendi)	1 muhammes, 2 tahmis	3
136	Şemsî	1 tahmis	1
137	Âsım	2 tahmis	2
138	'İzzet ('Alî Paşa)	1 terhib-bent, 1 tahmis	2
139	Râğîb Paşa	2 tahmis, 2 semai	2+2 =4
140	Muti'î	1 tahmis	1
141	Basrî	1 tahmis, 1 müseddes	2
142	Riyâzî	1 tahmis	1
143	'Amrî	1 tahmis	1
144	Hâfız Paşa	1 tahmis	1
145	Hâfız	1 muhammes, 1 tahmis, 5 şarkı, 10 semai	7+10 =17
146	Sıyâmî	1 tahmis	1
147	Vahdetî	4 tahmis, 1 müseddes	5
148	Bahrî	1 tahmis	1
149	Sâfî	1 tahmis, 1 müseddes	2
150	Su'ûdî	1 tahmis	1
151	Bâkî	1 terhib-bent, 7 tahmis, 1 şarkı	9
152	'İyânî	1 tahmis	1
153	Meşkî	1 tahmis	1
154	Esîrî	1 tahmis, 1 muaşşer	2

155	‘Arşî	1 tahmis	1
156	Hâletî	1 tahmis, 1 müseddes	1+1 = 2
157	Neylî (Mîrzâ-zâde Ahmed Efendi)	1 muhammes, 1 tahmis	2
158	Nâtık/ Nâtikî	1 muhammes, 1 tahmis	2
159	(Baba) Tâhir	3 tahmis, 1 muaşşer, 1 şarkı, 1 semai	5+1 = 6
160	Nazîf	2 tahmis, 1 şarkı	3
161	Râsim	1 tahmis	1
162	Sâdik	1 tahmis	1
163	Sîmî	1 tahmis	1
164	Hulûsî	1 tahmis	1
165	Nizâmî	1 tahmis	1
166	Yâdî	1 tahmis	1
167	‘Abdî	1 muhammes, 1 tahmis, 1 müseddes	3
168	Hüseynî	1 tahmis	1
169	‘İzzet	8 tahmis	8
170	Zekâyî	1 tahmis	1
171	Mîr Hasîb	1 tahmis	1
172	Hayretî	2 tahmis	1+1 = 2
173	Zübeyde Fitnat Hanım	1 tahmis, 3 şarkı	4
174	Mu’idî	1 tahmis, 1 müseddes	1+1 = 2
175	Yetîmî	1 tahmis	1
176	Zekî	1 tahmis	1
177	Belîğ (Mehmed Emîn)	1 terkeb-bent, 1 tahmis, 4 müseddes	5+1 = 6
178	Meşrebî	1 tahmis	1
179	‘İlmî	1 tahmis	1
180	‘Atâ (Üsküplü)	1 tahmis	1
181	Nev’î-zâde ‘Atâyî	1 tahmis, 1 müseddes	2
182	Mevlevî	1 muhammes	1
183	Farisî Sâ’ib	1 muhammes	1
184	Çarîbî	1 muhammes	1
185	Cezbî	1 muhammes	1
186	‘Înâbî	1 muhammes	1
187	Zemînî	1 muhammes	1
188	Behîştî	2 muhammes	2
189	Hatmî	1 muhammes	1
190	Hecrî	1 muhammes, 1 tahmis	2
191	Hüsnî	1 muhammes	1
192	Nazîf-zâde Ahmed Hâmîd Efendi	1 muhammes	1
193	Sadrî	1 müseddes	1
194	Meylî	1 muhammes, 2 müseddes	2+1 = 3
195	Hayâtî	1 tahmis	1
196	Nâmî	1 tahmis	1
197	Misâlî	1 müsebbâ	1
198	Refkî	1 müsebbâ	1
199	İbn-i Hisâm (Farsça)	1 muaşşer	1

İbrahim DİREKLİ

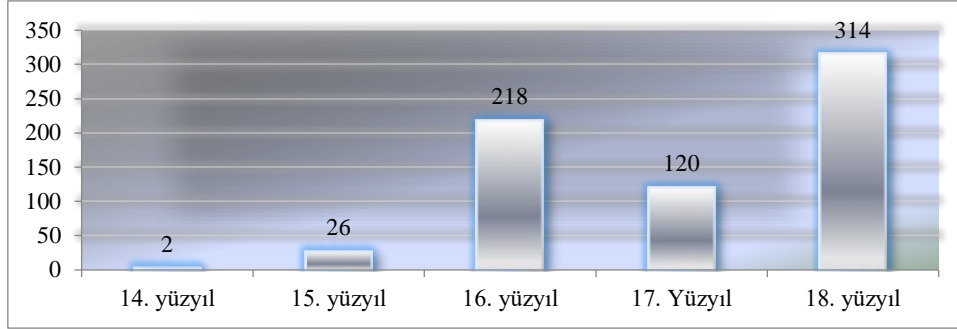
MUSAMMAT MECMUALARI VE MİLLİ KÜTÜPHANE YZ A 1641 NUMARADA KAYITLI GENCİNE-İ EŞ'ÂR İSİMLİ
MUSAMMAT MECMUASININ İNCELENMESİ

200	Muhibbî Süleymân)	(Sultân	1 muaşşer	1
201	Rıf'at		10 şarkı	10
202	Sa'id		1 terhib-bent	1
203	Ferîd		4 şarkı	4
204	Fâyık		1 şarkı	1
205	Es'ad		1 şarkı	1
206	'Azmî		1 şarkı	1
207	Tanbûrî		11 şarkı	5+6 = 11
208	Nâşid İbrâhim Beg		1 şarkı	1
209	Tıflî		4 şarkı	4
210	Hamdî Baba		2 şarkı	2
211	Hâmid		1 terhib-bent, 2 şarkı	3
212	'İzzet Beylikçi		1 şarkı	1
213	Mihri		1 şarkı	1
214	Nesib		3 şarkı	3
215	Kâti		1 şarkı	1
216	Kerem		1 şarkı	1
217	Muhikkî		1 şarkı	1
218	Kemânî Ahmed		1 şarkı	1
219	Şeydâ		2 şarkı	2
220	Nâzım		1 şarkı	1
221	Nebîl Beg		1 şarkı	1
222	(Kayserili Râşid)		1 şarkı	1
223	Vahid Mahtûmî		2 şarkı	2
224	Gevherî		2 şarkı	2
225	Servet		1 şarkı	1
226	Dervîş		1 müseddes, 1 şarkı	2
227	Dervîş Hüseyin		1 semai	1
228	İsma'il Dede Efendi (Dervîş İsmâ'il)?		1 şarkı, 1 semai	2
229	Dervîş 'Alî		1 semai	1
230	Fâzıl(i)?		2 şarkı	2
231	Fennî		1 şarkı	1
232	Fevzî		1 şarkı	1
233	Baba Tâhir		1 şarkı	1
234	Şeref		1 şarkı	1
235	Sâlih		1 şarkı, 5 semai	1+5 = 6
236	Şem'î		1 müseddes	1
237	Lem'î		1 müseddes	1
238	Mezâkî		1 müseddes	1
239	Fasîhî		1 müseddes	1
240	Turâbî (Ereğlili)		1 müseddes	1
241	Şu'â'î		1 müseddes	1
242	Medhî (Kıssa-h'ân- Dervîş Hasan)		1 tahmis, 2 müseddes	1
243	Su'âlî		2 müseddes	2

244	Civânî	1 muhammes	1
245	Kûhî	1 muhammes	1
246	Sun'î	1 müseddes	1
247	'Ârif	2 murabba, 1 şarkı	3
248	İsmâ'il Çâvûş	1 semai	1
249	İsma'il Ağa	1 semai	1
250	Ahmed Ağa	2 semai	2
251	Sâlih	5 semai	5
252	Şeyhi	1 semai	1
253	Sa'dullâh Ağa	5 semai	5
254	Es'ad Efendi	1 semai	1
255	'İtrî (Buhûrî-zâde Mustafâ)	5 semai	5
256	Seyyid Nûh	1 semai	1
257	Nef'î	1 terkib-bent, 1 semai	1+1 = 2
258	Bekir Ağa	7 semai	7
259	Receb	1 semai	1
260	Kemânî İbrahim	1 semai	1
261	'Abdullâh Ağa	1 semai	1
262	Mustafâ Ağa	3 semai	2
263	İbrâhim Çâvûş	1 semai	1
264	Kadrî Çelebî	1 semai	1
265	Vecdî	1 semai	1
266	Bekir Çavuş	1 semai	1
267	Yûsuf Çelebî	1 semai	1
268	Halîmî	1 semai	1
269	Tab'î	1 semai	1
270	Dervîş 'Âlî	1 semai	1
271	('Abdulhalim Ağa)	2 semai	2
272	Vahyî	1 terkib-bent	1
273	Ânî	1 terkib-bent	1
274	Mânî Çelebî	1 terkib-bent	1
275	Zihnî	1 terkib-bent	1
276	Sâmî (Arpaemini-zâde)	3 terkib-bent, 1 tahmis	2+1 = 3
277	H'acû Hakîm Şifâ'î	1 terkib-bent	1
278	Hâkî	1 terkib-bent	1
279	Nazîm (Yahyâ)	1 terkib-bent	1
280	Kâşî (Monlâ Hasan)	1 terkib-bent	1
281	Nisârî	1 terkib-bent	1
282	Karaçelebi-zâde 'Abdülaziz	1 terkib-bent	1
283	Şeyh Cihângîr	1 terkib-bent	1
284	Nakşî	1 müseddes, 1 beyit	2

Tespit edilebildiği kadarıyla mecmuada 14. yüzyıldan 18. yüzyılın sonlarına kadar farklı dönemlerde yaşamış şairlerin şiirlerine yer verilmiştir. Mecmuada yaklaşık 310 civarı şiirin 18. yüzyıl şairlerine ait olduğu, ikinci olarak 210 civarında da 16. yüzyıl şairlerinin şiirleri tespit edilmiştir. Bu meyanda en fazla 18. Yüzyıl şairlerinin şiirleri diğer yüzyıllara

göre daha fazladır. Yazıldığı dönem tespit edilebilen şiirlerin yüzyıllara göre dökümü aşağıda grafik olarak gösterilmiştir.

Milli Kütüphanede *Gencine-i Eş'âr* ismiyle kayıtlı mecmuada musammat nazım biçimlerinden şarkı, 332 adetle en çok bulunan manzumedir. Mecmuada işgal ettiği yer bakımından ise 187 yaprak ile tahmisler ilk sırada yer almaktadır. Terki-bent 114, terci-bent 90, şarkı 89, müseddes 53, murabba 48, muhammes 36, muaşşer 7, müsebba' ise 5 yapraklık bir yeri kapsamaktadır. Tamamı musammat nazım biçimlerinden meydana gelen mecmuada bazı nazım biçimleri müstakil birer mecmua sayılabilecek niceliktedir.

Mecmuada yer alan bütün nazım biçimlerine dair sayısal verileri aşağıdaki tablo ile göstermek mümkündür:

Nazım Biçimi	Nazım Biçimi Sayısı	Yayını Bulunamamış Olanlar
Terci-bent	41	6
Murabba	147	25
Tahmis	235	90
Muhammes	46	19
Müseddes	84	34
Tesdis	2	2
Müsebba	5	2
Müsemmen	15	-
Muaşşer	17	7
Şarkı	332	250
Terki-bent	54	11
Nazım Birimi Onun Üstünde Olan Musammatlar (11,12,13,14,15'li)	12	2 (ikisi de on ikili)
Semai	330	-
Mükerrer	12	-
Farsça	57	-
Arapça	5	-
Toplam Nazım Biçimi Sayısı	1394	448

Sonuç

Erken dönem mecmua çalışmalarında nadiren bahsedilen musammat mecmuası son yıllarda yapılan çalışmalarda daha görünür hâle gelmiştir. Bu mealden olarak *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII: Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* adlı bilimsel toplantıda, Atabey Kılıç'ın mecmualarla ilgili tasnifinde musammat mecmuaya açıkça yer verilmiştir. Sadık Yazar'ın "XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmuası" adlı makale çalışması, musammat mecmuası örneklerinin az olmadığını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Yunus Kaplan ve Zahide Efe'nin birlikte hazırladığı *Mecmu'a-i Musammat* adlı çalışmayla bu mecmua türünün klasik Türk edebiyatı geleneğindeki varlığı daha sık ifade edilmeye ya da duyulmaya başlamıştır.

Konuyla ilgili yapılacak her yeni çalışma türün belirginleşmesine katkı sağlayacaktır. Yazma eser kütüphaneleri taranarak yaptığımız çalışmayla ortaya çıkarılan 22 musammat mecmuası tespit edilmiştir. Bu tespitler sonucunda günümüz edebiyat/mecmua literatüründe önemli bir yeri olan nazire mecmuaları ile musammat mecmuası türü en azından nicelik olarak karşılaştırılmıştır.

Taramalarımız esnasında sadece tahmis, terhib-bent, terci-bent ya da murabbalardan oluşan mecmuaların da varlığı tespit edilmiştir. Bu durumda musammat mecmualarını da alt sınıflandırmalara ayırmanın mümkün olabileceği düşünülebilir. Örneğin 06 Mil. Yz. A 3904 numaralı mecmuada terhib-bent ve terci-bentler yer almaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Tercüman 240 numarada kayıtlı mecmuada murabba nazım biçimi diğer nazım biçimlerine oranla oldukça fazladır. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T 5480 numaralı mecmuada da 202 örneği ile tahmis odaklı bir mecmua tertip edilmesi amaçlanmış olmalıdır. Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevihanesi 208 numarada kayıtlı mecmuada da 7 gazel dışında geriye kalan 20 şiirin tahmis olması mecmuanın tahmis mecmuası olduğunu açıkça göstermektedir.

Musammat mecmuası türünün bilinen en önemli temsilcisi sayılabilecek Mil. Yz A 1641 numarada "Gencîne-i Eş'âr" ismiyle kayıtlı mecmuanın incelenmesi neticesinde mecmuanın mürettibi, tertip tarihi, mecmuada yer alan şair ve şiirlerle ilgili şu çıkarımlar elde edilmiştir:

Eserin tertip tarihi ile ilgili mecmuada yapılan araştırmada kesin bir kayda rastlanmamıştır; fakat zahriye sayfasında *Gencîne-i Eş'âr* ve altında 1225/1810 senesi yazılmaktadır. Mecmuanın içeriğine dair yaptığımız inceleme, zahriyedeki bu bilgiyi nakzetmediği gibi teyit etmiştir.

Mecmua mürettibi ile ilgili olarak da mecmuanın herhangi bir yerinde kesin bir kayıt bulunmamıştır; ancak mecmuada 616a/618 numaralı sayfadaki şiirin başlığında eserin mürettibini işaret ettiğini düşündüğümüz "Kıt'a-i Gâlib ...Mühürdâr Li-muharririhi" ifadesi geçmektedir. Gâlib ve mühürdâr ifadelerinin kesiştiği isimden yola çıkarak yaptığımız araştırma neticesinde Abdülhalim Gâlib ve Gâlib Paşa isimli iki Gâlib'ten 1763/1177-1836/1244 Gâlib Paşa'nın incelediğimiz musammat mecmuasının mürettibi olma ihtimali daha güçlü bir ihtimal olarak ortaya çıkmıştır.

Mecmuada; kitap, makale, tez, tezkire, ansiklopedi gibi biçimlerdeki herhangi bir çalışmada neşredilmiş 542, neşredildiğini tespit edemediğimiz 448 musammat şiir yer almaktadır. İsimsiz olanlar, Arapça ve Farsça yazılanlar, semai biçiminde yazılanlar ve mükerrer olanlarla birlikte mecmuada toplam 1394 musammat şiir yer almaktadır.

Şiir başlıklarında yer alan biyografik veriler açısından da mecmua bazı önemli veriler sunmaktadır. Bazı şiir başlıklarında şair adı ya da mahlas bulunmamaktadır. Şiir başlıklarında adı ya da mahlası bulunan veya yapılan araştırmalar neticesinde mahlası tespit edilebilen toplam 284 şair bulunmaktadır. Bu şairlerden literatürde ismine rastlayamadığımız 8 şair yer almaktadır. Başlığında isim ya da mahlas bulunmayan toplam 462 şiir yer almaktadır.

XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyılın sonlarına kadar farklı dönemlerde yaşamış şairlerin şiirlerine yer veren mecmuada yaklaşık 310 civarı şiirin XVIII. yüzyıl şairlerine ait olduğu, 210 civarı şiirin de XVI. yüzyıl şairlerine ait olduğu tespit edilmiştir. XVII. yüzyıl şairlerine ait 126, XV. yüzyıl şairlerine ait 26, XIV. yüzyıl şairlerine ait 2 şiir yer almaktadır. Mecmuanın XVIII. yüzyılın sonlarına doğru tertip edildiği düşünüldüğünde mürettibin kendi döneminde yaşayan şairleri daha çok tercih ettiği görülecektir. *Gencîne-i Eş'âr*'daki veriler bağlamında musammatlara yönelik ilginin yine aynı dönemde yoğunlaştığı ortaya çıkmaktadır.

Milli Kütüphane'de *Gencîne-i Eş'âr* ismiyle kayıtlı bulunan mecmuada musammat nazım biçimlerinden müselles, murabba, muhammes, müseddes, müsebba, müsemmen, muaşşer, terhib-bent ve terci-bentler yanında tazmin yoluyla oluşturulan tahmis, tesdis, ta'sir örnekleri de bulunmaktadır. Bu manzumelerden işgal ettiği yer bakımından 187 yaprak ile tahmisler ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla 114 yaprakla terhib-bentler, 90 yaprakla terci-bentler, 89 yaprakla şarkılar, 53 yaprakla müseddesler, 48 yaprakla murabbalar, 36 yaprakla muhammesler, 7 yaprakla muaşşerler ve 5 yaprakla müsebbalar takip etmektedir. Bu itibarla bentlerle kurulan manzumeler arasında şarkı ve tahmisler en çok tercih edilen manzumelerdir. Manzume sayısı itibari ile de şarkılar 341 ile en fazla tercih edilen, tahmisler de 235 adetle ikinci sırada yer alan musammatlardır.

Mecmuadaki nazım biçimleri ile ilgili veriler, literatürdeki musammat nazım biçimine dair bilgilerle kıyaslandığında mevcut bilgileri yüksek oranda teyit eder niteliktedir; ancak mevcut bilgiler mecmuadakilere kıyaslandığında bazı özelliklerin farklılık arz ettiğini bazılarının da nadir bulunan örnekler olduğunu görmekteyiz.

Az bulunan bazı musammat nazım biçimi örneklerini barındırmakta olan mecmuadaki örneklerden biri müselles nazım biçimidir. Mecmuada biri Farsça iki müselles örneği bulunmaktadır. 494b/497'de bulunan Türkçe müselles örneği hece vezni ile yazılmıştır. aaA, baA, caA şeklinde gösterilebilecek biri müzdeviç biri mütekerrir iki mısraın ortaklığına dayalı bir kafiye düzeninde ve 6 bentten oluşmaktadır. Şiir, tezkirelerde adına rastlayamadığımız Bedevî mahlaslı bir şaire aittir. Müselleslerle ilgili müstakil bir çalışma yapan İsmail Güleç, müselleslerin kahir ekseriyetinin din ve tasavvufla ilgili olduğunu belirlemiştir. İncelediğimiz mecmuada müsellesin teması dünyevî aşktır ve müselleslerde yaygın olarak kullanılan temanın dışında bir örnektir. Zaten oldukça az bulunan müselleslere göre ortaya konulan nazım biçimlerine dair kanaatlerin her yeni örnekle birlikte güncellenmesi gerektiği de görülmüştür.

Kaynakça

- Ak, Coşkun. *Bağdatlı Ruhi Divanı: Karşılaştırmalı Metin*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları, 2001.
- Ayan, Hüseyin. *Cevri: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1981.
- Aydemir, Yaşar. “Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar”, *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, ed. Filiz Kılıç. 87-100. Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Aydemir, Yaşar. “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”. *Turkish Studies* 2/3 (Yaz 2007), 122-137. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.118>
- Aykanat, Timuçin. *Sâfi Baba ve Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin-Sadeleştirme-Sözlük-Dizin)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Ercan, Özlem. *Safi Divanı: Hayatı-Sanatı-Karşılaştırmalı Metin-Sözlük-Dizin*. İstanbul: Gaye Kitabevi, 2014.
- Erdogan, Mustafa. *Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Erdoğan, Mustafa. *Bursalı Rahmî ve Divanı*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2011.
- Gürbüz, Mehmet. “Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. ed. Hatice Aynur vd. 97-114. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012.
- Gürbüz, Mehmet. “Şiir Mecmualarının Kaynakları Üzerine”. *Turkish Studies* 8/1 (Kış 2013), 315-322. DOI:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4453>
- Kaplan, Yunus - Efe, Zahide. *Mecmû'a-i Musammat (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T5480)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Kaplan, Yunus. “Bursalı Divan Şairi Hicrî ve Şiirleri”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 17/43 (Mayıs 2010), 231-257. <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat1018>
- Kılıç, Atabey. “Mecmua Tasnifine Dair”. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. ed. Hatice Aynur vd. 75-96. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012.
- Köksal, Fatih. “Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmualarının Sistemik Tasnif Projesi (MESTAP)”. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. ed. Hatice Aynur vd. 409-432. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012.
- Köksal, Fatih. *Edirneli Nazmî Mecma'ün 'n-nezâ'ir (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001.
- Kut, Günay. “Mecmua”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* 6/170-174. İstanbul: Dergah Yayınları, 1986.
- Külekcî, Numan. *Gani-zâde Nadirî: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Dîvânı ve Şeh-nâme'sinin Tenkidli Metni*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1985.
- Levent, Agah Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi*. 1/166-176. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Baskı, 2008.
- Önder, Murat. *Şefkat ve Tezkire-i Şu'arâsı*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: L_M Yayınları, 2002.
- Süngü, Zeynep. “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Yeni Çalışmalar Bibliyografyası ve MESTAP”. *Divan Edebiyatı Dergisi* 1/25 (Ekim 2020), 917-1056. <http://dx.doi.org/10.15247/dev.2880>

- Şenödeyici, Özer - Akdağ, Ahmet. *Ulu Çınarın Gölgesinde Bir Şair: Meylî ve Şiirleri*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2014.
- Tanyıldız, Ahmet. “Şiir Mecmûalarının Neşri Hakkında”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/21 (Bahar 2012), 224-239.
- Tarlan, Ali Nihat. *Hayali Bey Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1945.
- Tunç, Semra. “Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmu’ası”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (2000), 105-139.
- Uzun, Mustafa İsmet. “Mecmu’a”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/265-268. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Yazar, Sadık. “XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmûası”. *Turkish Studies* 8/1 (Yaz 2013), 601-650. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4603>
- Yılmaz, Öztürk. *17.Yüzyıl Şairlerinden Dimetokalı Vahdeti'nin Divanının Tenkitli Metni*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Mecmua*. Ankara: Milli Kütüphane, 06 HK, 240.
- Mecmua*. Ankara: Milli Kütüphane, 06 HK, 252.
- Mecmua*. Ankara: Milli Kütüphane, 06 HK, 319/1.
- Mecmua*. Ankara: Milli Kütüphane, 06 HK, 1155.
- Mecmua*. Ankara: Milli Kütüphane, Yz A, 1641.
- Mecmua*. Ankara: Milli Kütüphane, Yz A, 1818.
- Mecmua*. Ankara: Milli Kütüphane, Yz A, 2519.
- Mecmua*. Ankara: Milli Kütüphane, Yz A, 3904.
- Mecmua*. Ankara: Milli Kütüphane, Yz B, 415.
- Mecmua*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan, 67.
- Mecmua*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 3424.
- Mecmua*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hz Nasuhi Dergahı, 235.
- Mecmua*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 54.
- Mecmua*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Aga Tekke, 501.
- Mecmua*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman, 240.
- Mecmua*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T, 743.
- Mecmua*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T, 5480.
- Mecmua*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Galata Mevlevihanesi, 208.
- Mecmua*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, AEMNZ, 139/2.
- Mecmua*. Konya: Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, BY, 12100, 1-105.
- Mecmua*. Konya: Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, BYEK, 7402.
- Mecmua*. Konya: Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, BY 8273.